

WOORD VOORAF	2
EEN NIEUWE DIRECTEUR VOOR HET AMVB VEERLE SOENS	5
BLIJVEN PLAKKEN AFFICHES IN HET BRUSSELSE STRAATBEELD Kathleen De Blauwe, Mike Carremans, Veerle Soens	7
WIELERSPORT EEN KATHOLIEKE SPORT? NAAR AANLEIDING VAN EEN EUCHARISTIEVIERING TIJDENS DE ZESDAAGSE VAN BRUSSEL, EDITIE 1956 Dries Vanyacker	51
UITGELEIDE VELOMUSEUM.BRUSSELS Mike Carremans	75
ARCHIEFAANWINSTEN ZOMER 2019 Veerle Soens	82
BALANSOPMAAK VAN TWEE UITTREDENDE ARCHIVARISSEN JENS BERTELS & FREDERIK GEYSEN Kathleen De Blauwe	85
EEN FUCHSIA ROKJE OVER DE TONEELKOSTUUMS VAN DITO'DITO Frank Vanhaecke	93
HET ARCHIEF VAN DE NATIONALE BANK VAN BELGIE Arnold De Schepper	97
KRONIEK LUCAS CATHERINE, DE BUIK VAN BRUSSEL Frank Vanhaecke	109

WOORD VOORAF

Beste lezer,

Halfweg dit jaar nam ik als nieuwe directeur het roer over bij het AMVB, een opdracht die ik met veel enthousiasme heb aanvaard. Ik zal de komende jaren dan ook met plezier het woord vooraf in *Arduin* schrijven!

Kort na mijn start wuifde ik samen met de collega's enkele vertrouwde gezichten uit, namelijk archivariissen Frederik Geysen en Jens Bertels. De beste herinneringen aan hun passage in het AMVB kan u verderop lezen in deze *Arduin*.

Op 11 juli sloten we de deuren van ons Velomuseum dat in de zomer van de Grand Départ meer dan 4.000 wielervrienden naar de Arduinkaai lokte. In september nam het AMVB de welverdiende 'Bike Brussels Award' in ontvangst. Deze prijs moedigt initiatieven aan rond duurzame mobiliteit in Brussel. Het juryverslag klonk als volgt: 'Het Velomuseum heeft op een creatieve manier aangetoond dat de fiets al 150 jaar een plek verdient in Brussel. Niet alleen binnen de museummuren maar ook erbuiten heeft een enthousiast team de fiets op het podium gezet: een interessante expo, fietslessen en inclusieve workshops voor alle leeftijden. De samenwerking met vele ongewone partners maakte van Velomuseum een groot succes dat verlengd werd tot juli 2019. Dit succesrecept smaakt naar veel meer.'

Dries Van Isacker (KU Leuven) blikt samen met ons terug op de wondere wereld van het wielrennen in zijn bijdrage *Wielersport, een katholieke sport?*

In oktober mochten we Florian Daemen verwelkomen als archivaris. Hij was tot voor kort medewerker bij Archiefbank Vlaanderen op het project 'Waarderen van kabinetsarchieven'. Op 1 december start Noortje Lambrichts, voorheen archivaris bij het Koninklijk Museum voor Kunst en Geschiedenis. Ook Mike Carremans, coördinator en realisator van Velomuseum versterkt opnieuw ons team. Hij bereidt momenteel het project *200 jaar Nederlandstalig Onderwijs in Brussel* voor.

ARDUIN 26

Verder bieden we jullie een overzicht van de recente archiefaanwinsten en duiken we in de coulissen van het theatercollectief Dito'Dito. Voor de rubriek curiosum haalt Frank Vanhaecke enkele theaterkostuums voor u uit de kast.

Hij neemt ook het werk *De Buik van Brussel* van Lucas Cathérine door, die de vergeten geschiedenis van de levendige buurt rond de Arduinkaai, de Vismet en het Sint-Katelijneplein belicht. 'C'était au temps où Bruxelles bruxellait', zoals Jacques Brel dit nog bezong.

Lezers met een belangstelling voor het beroep van archivaris en zijn/haar werkomgeving kunnen hun hart ophalen in de gastbijdrage van de Nationale Bank van België (NBB). Als een van de oudste instellingen van dit land (°1850) beschikt de NBB al sinds 1942 over een ordeningsplan en een archiveringsmethode die zelfs in huidige digitale tijden nog steeds hun helderheid en efficiëntie bewijzen.

Tot slot nodigen we jullie graag uit op onze nieuwe tentoonstelling *Blijven Plakken*. Deze bloemlezing uit de rijke affichecollectie van het AMVB laat u kennis maken met een boeiend stuk maatschappelijke en culturele geschiedenis van Brussel. In deze *Arduin* vindt u alvast een voorsmaakje.

Het AMVB-team wenst u veel leesplezier en kijkt er naar uit om u in 2020 opnieuw te mogen ontmoeten. We wensen u alvast fijne feesten toe. Via www.amvb.be en onze facebookpagina blijft u op de hoogte van onze activiteiten.

Veerle Soens, directeur AMVB
december 2019

VEERLE SOENS

Veerle Soens (°1974) studeerde geschiedenis aan de Universiteit Gent en werd in juni 2019 directeur van het AMVB.

Haar loopbaan startte bij het Algemeen Rijksarchief als wetenschappelijk medewerker op het IAVA-project, dat liep bij het toenmalige Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap van 2001 tot 2005. Ze bracht er onder meer de archiefvorming in kaart bij de afdeling Beeldende Kunst en Musea en inventariseerde binnen die opdracht het kunstenaarsarchief.

Daarna ging Veerle aan de slag als archiefcoördinator bij het Paleis voor Schone Kunsten in Brussel (BOZAR). Ze had er de leiding over de pas opgestarte archiefdienst en maakte de rijke en gevarieerde collectie van het PSK toegankelijk voor een ruimer publiek. Daarna was ze enkele jaren werkzaam op het archief van de Universiteit Gent waar ze verantwoordelijk was voor de waardering en selectie van universitair bronnenmateriaal.

Van het AMVB wil ze een dynamische en publieksgerichte organisatie maken die het erfgoed van de Nederlandstaligen in Brussel bewaart en onder de aandacht brengt.

BLIJVEN PLAKKEN

AFFICHES IN HET BRUSSELS STRAATBEELD

Kathleen De Blauwe, Mike Carremans, Veerle Soens

Op 24 oktober 2019 openden we in het AMVB de tentoonstelling over affiches in het Brusselse straatbeeld. Na het inleidend woordje door de voorzitter Erwin Eysackers en de nieuwe directeur, Veerle Soens nodigden we de bezoekers uit om de affiches van de Brusselse verenigingen en culturele instellingen te bekijken en om daarna bij een glaasje te blijven plakken ...

Wij bieden u in deze Arduin een gevarieerder inkijk in onze affichecollectie die ondertussen meer dan 25.000 objectnummers bevat. De affiches zullen nog even blijven plakken, u bent van harte welkom.

De tentoonstelling vangt aan kort na de Tweede Wereldoorlog, na de grote bloei-periode van de gouvbonden. Ze illustreert de culturele initiatieven, de frisse ideeën en de maatschappelijke antwoorden die mensen proberen te formuleren op de uitdagingen die het leven in een grootstedelijke omgeving hen aanreikt.

Naast dit verhaal van inwijkelingen die in Brussel zijn blijven wonen of 'blijven plakken' zijn de dik beplakte affichezuilen ook een rijke bron van informatie voor iedereen die wil achterhalen hoe de Nederlandstaligen zich in hun hoofdstad organiseerden en uitdrukten. Welke boodschappen droegen zij uit? Wie was hun doelgroep? Hoe trokken ze de aandacht van de lezer? De affiches in het straatbeeld dragen een verhaal met zich mee, stuk voor stuk, laag na laag.

Bijzonder is dat de gemeenschapsvormende vrijetijdsactiviteiten – die we ook als grassroots kunnen duiden – als het ware aan de basis lagen van de huidige politieke Vlaamse structuren in Brussel. Bepaalde ontwikkelingen, zoals de oprichting van de Stichting Lodewijk de Raet in 1952, speelden hierin een cruciale rol. Daarnaast prezen ook de grote cultuurhuizen hun internationale sterren aan via reuzegrote affiches. De Koninklijke Vlaamse Schouwburg, de Ancienne Belgique, de Beursschouwburg en het Kaaitheater probeerden de aandacht van de stedeling of toevallige passant te trekken door prikkelende titels, een creatief ontwerp of stijlvolle lay-out.

Dit doen ze vandaag de dag en straks wellicht nog steeds.

OP ZONDAG 28 JUNI 1964

Jaarlijks Tuinfeest

Ingericht door de
"BOND DER OOSTVLAMINGEN"
in samenwerking met de ontspanningsclub
"ONDER ONS"
en de okkerve sfeer van de
"ANTWERPSE GOUWBOND",
"BOND DER LIMBURGERS,"
en de
"KONINKLIJKE BOND DER WESTVLAMINGEN"

In het prachtig buitengebod van de

Jos. Van Horenbeeklaan, 189, te OUDERGEM - TEN REUKEN

Voor verdere inlichtingen zie :

Het Nieuwsblad-SPORTWERELD

Te 16 u. welkomstwoord door voorzitter waarna :

Intergouwbondelijke Voetbalmatch
met bekende vedetten uit de voetbalwereld
gevolgd
door allerlei spelen en vermakelijkheden

Van 19 u. af speelt het bekende orkest

THE MAC SANDS BAND
ten dans voor jong en oud

KOUD BUFFET - WARME EN FRISSE DRANKEN

De liefhebbers van een pittig glaasje worden evenmin vergeten!

Ter gelegenheid van het tweede lustrium :

TOEGANG GRATIS voor de leden, familie en vrienden

* TRAM 4 - 16 - 25 - 31 (halte Ten Reuken) - 36 *

MET MEDEWERING VAN

 POEDERS MANN

POEDERS MANN is een handelsmerk van de firma POEDERS MANN, Antwerpen

Gouwbonden

De Koninklijke Bond van de West-Vlamingen, Bond van de Oost-Vlamingen, Antwerpse gouwbonden voor Brussel en Bond van de Limburgers organiseerden eind jaren 50-60 nog tuinfeesten, uitstappen naar Brugge, Roeselare, voordrachten, toneelvoorstellingen, auto-rally's en gala-avonden. De inhoud van de activiteiten zakte af naar het folkloristische. De verschillende afdelingen vielen geleidelijk weg. Daarna verdwenen deze verenigingen.

Van een huisstijl was bij de gouwbonden nog geen sprake. Activiteiten die werden aangekondigd per affiche drukte men op vellen die voorbedrukt waren met logo en vormgeving van de sponsor. Vaak waren dit drank- of tabaksmerken, twee zaken die in de tijdsgeschiedenis geassocieerd werden met gezelligheid. Ook zeker (streekgebonden) kranten ondersteunden deze verenigingen.

ZONDAG 15 SEPTEMBER 1968

10^e RALLY van de VLAAMSE GOUWBONDEN VAN BRUSSEL

Lokaal : "Graaf Van Egmont"
J. Van Praetstraat 28, Brussel 1 - Tel 12.22.63

VERTREK : om 12.30 u. af : Herberg "EN 'T VORMEGAT"
Nieuwseestraat 36, te Molenbeek - Tel. 71.17.92

AANKOMST : C.O.O.V.E. - Emile Gyselsaan 1, Anderlecht

GEZELLIG SAMENZIJN MET PRISUUTDELING

AFSTAND : 60 km - Snelheid 30 km per uur

INSCHRIJVING : 175 fr. (verzekering inbegrepen) in het lokaal of naar
aanmelding van het bedrag op p.n. nr 76.17.25 van de heer Bach, Blauw-
aanweg 638, Brussel 9 - Telefoon 16.22.62, of bij de heren van de
Gouwbonden

**PRACHTIGE INDIVIDUELE PRIJZEN
EEN MOOIE WISSELBEKER**

Gedronken door de Vlaamse Automobilsportbond, zal uitgekoofd worden aan
de winnende vereniging (3 best geklasseerde)

Alleen verenigingen aangesloten bij het Vlaams Komitee voor Brussel,
kunnen voor de wisselbeker meedelen

Het reglement wordt op aanvraag toegezonden

ZONDAG
18 SEPTEMBER
1977

Vlaamse Gouwbonden Brussel
«Graaf van Egmont»
Van Praetstraat 28, 1000 Brussel

★
19^{de}
**AUTO-
RALLY**

VERTREK: Van 12 tot 14 uur - Herberg «Karteellicht»,
Gemeenteplein 1, Dillebeek - Tel. 465.27.82.
(Karteel = Gemeentehuis).

AANKOMST: «Cultureel Centrum», Kerkstraat (Wouterbos)
Sint-Genesius-Rode.

Tot 20 uur: Prijzuitdeling en gezellig samenzijn met
onze ere-geschiedde, de V.T.B. - V.A.E. - afdeling Sint-
Genesius-Rode.

AFSTAND: 60 km   Snelheid: 25 km/per uur.
INSCHELVING: 250 fr. per wagen (verzekering inbegrepen),
per overschrijving van het bedrag op rekening Kredietbank nummer
430 - 0017771 - 12 - bij de bankrekeningen der Gouwbonden - telefoon-
nummer 733.82.89 (tussen 10 en 18 uur).

Prachtige individuele prijzen

Mooie wisselbeker

Geschonken door de Culturele Raad Anderlecht

en uitgereikt worden aan de winnende vereniging (3 best geklasseerden).

Alleen verenigingen aangesloten bij het Vlaams Comité voor Brussel,
kunnen voor de wisselbeker mededingen.

Het reglement wordt op aanvraag toegezonden.

Druckerei S.T. De V.O. - Brussel met Antwerpen - 1977 Antwerpen
Tafelgetal geregist bij inschrijving 25-3-1975, nr. 4961/2578

Cafés

Van oudsher ontmoetten mensen elkaar op café. In de Nederlandstalige cafés in Brussel werden activiteiten georganiseerd. Hier werden ook de eerste ideeën voor de verdere uitbouw van het Vlaams sociaal-cultureel verenigingsleven gezaaid, met ontmoetingsplekken als de Graaf van Egmont of het café Waltra. De affiches geven een idee van de activiteiten die ze organiseerden en de gemoedelijke sfeer waarin dit verliep.

Het Vlaamse Tehuis of het Consciencehuis was een verzamelplaats voor de Vlaamse cultuur-, toneel-, en jeugdverenigingen en gouwbonden. Het vormde een trefcentrum (gemeenschapscentrum) avant la lettre.

ROCK-

FUIF

OP WOENSDAG 30 APRIL

IN DE WALTRA

DISCOBAR BALTHAZAR

Aanvang 20u

Verk 4,50

Incaze 5,50

[AMVB CO 2502]

[AMVB CO 010455]

HC wordt lid van de **hendrik conscienceclub**

**brussels grootste
ontmoetingsklub
voor nederlandstalige
jongeren**

**nieuwe zaal, gezellige steer
sport, filmklub, socio-kulturele aktie**

j. van praetstraat 28, 1000 brussel

Contact- en Cultuurcentrum (CCC)

Een eerste aanzet tot gestructureerde opbouw van de Nederlandstalige cultuurgemeenschap in de Brusselse agglomeratie was de oprichting van het Contact- en Cultuurcentrum (CCC) in 1966.

Het was een initiatief van een aantal privé-instanties zoals de Bond van Grote en Jonge Gezinnen, de Vereniging voor Internationale Relaties (VIRA), de Katholieke Moderne Bibliotheek, de Orde van den Prince en het Ministerie van de Nederlandse Cultuur. Deze organisatie had als opdracht de Nederlandse cultuur binnen de 19 gemeenten van de hoofdstad aan te moedigen, te verspreiden en te coördineren.

Het CCC groeide uit tot een overkoepelend dienst- en promotiecentrum dat de Vlaamse socio-culturele organisaties en initiatieven logistiek ondersteunde en bekendmaakte.

[AMVB CO 003354]

De Stichting Lodewijk de Raet

De Stichting Lodewijk de Raet werd in 1952 opgericht als een instelling van openbaar nut. In de oprichtingsstatuten staat het volgende te lezen: 'De Stichting Lodewijk de Raet heeft tot voorwerp het beheer en het bestuur van een instelling voor volksopleiding en studie, die aan volwassen Vlamingen, met het oog op de ontplooiing van hun volkskracht, de vernieuwing van de volkscultuur en het ontwikkelen van hun besef van samenhang, gelegenheid tot vormingen tot bezinning wil verstrekken, ten aanzien van culturele, maatschappelijke, economische en staatkundige problemen in de geest en volgens de methode van de volkshogescholen.'

Ze beklemtoonde het belang van de democratisering van het onderwijs en van de volksontwikkeling. De Stichting Lodewijk de Raet hielp bij het oprichten en begeleiden van Vlaamse sociaal-culturele raden in de 19 gemeenten. In 1972 leidde dit tot de oprichting van een overkoepelend en dienstverlenend orgaan, de Agglomeratieraad voor het plaatselijk sociaal-cultureel werk te Brussel (APSKW).

STICHTING-LODEWIJK DE RAET
 INSTELLING VAN OPENBAAR NUT - VOLKSHOGESCHOOL

WINTERPROGRAMMA 1978

KURSSUSSEN

Gemeentelijke jeugdraden en jeugdbeleid Oostmalle, 21-25 december	Dansexpressie Oostmalle, 21-25 december	Transactionele analyse Kassel-Lo, 21-25 december en 2-4 februari '78
Europa : waarom toe ? Brugge, 19-22 december	Demokratisering, een proces - een opdracht Kassel-Lo, 26-28 december	Kreatief werken met kinderen Kassel-Lo, 26-28 december
Werken in en met groepen Kassel-Lo, 26-28 december	Kennismaking en werken met video Kassel-Lo, 26-28 december	Stans op school Kassel-Lo, 10-11 en 17 januari, 17 en 23-25 februari 2 en 17 maart 1978

INLICHTINGEN

Tijdens de kerstvakantie die in Kassel-Lo doorgaan kan voor iedereen gezamenlijk worden vernieuwd kunnen voor de periode, waarin de een cursus volgen, uitbreiding van de cursus kan worden verlangd voor een inschrijving voor het winterprogramma in het geheel of de cursus kan een tweede tijd te besluiten op schriftelijke of telefonische aanvraag 90

STICHTING-LODEWIJK DE RAET
 Lodewijklaan 27-28, 1030 Brussel Tel. 02/241.86.33

[AMVB CO 009502]

STICHTING - LODEWIJK DE RAET

INSTELLING VAN OPENBAAR NUT

ZOMERKURSUSSEN 1978

EXPRESSIE

- **Spelend omgaan met woord, beeld, klank en beweging** Oostmalle, 8-12 juli
- **Van primitieve dans naar lichamelijke expressie** Kassel-Lo, 10-14 juli
- **Dansexpressie** Kassel-Lo, 24-28 juli
- **Zelf muziek maken bij spelimprovisaties** Dworp, 21 juli-5 augustus
- **Kreatief spel en improvisatie** Oostmalle, 7-12 augustus
- **Kreatief werken met kinderen** Dworp, 7-12 augustus
- **Beeldend werken met materialen** Oostmalle, 7-12 augustus
- **Zelf theater maken en spelen** Diepen, 14-19 augustus
- **Danslabo** Dworp, 14-19 augustus
- **Mime en bewegingsspel** Oostmalle, 21-26 augustus

KADERVORMING

- **Werken in en met groepen** Kassel-Lo, 10-15 juli
- **Taakgerichte groepsgesprekken : leiden en deelnemen** Kassel-Lo, 24-28 juli
- **Transactionele analyse** Kassel-Lo, 24-28 juli
- **Kennismaking en werken met video** Kassel-Lo, 21 juli-5 augustus
- **Training in groepsrelaties** Kassel-Lo, 21 juli-5 augustus
- **Werken aan persoonlijke groei** Kassel-Lo, 7-12 augustus
- **Seminarie : werken in participatieraden** Kassel-Lo, 8-11 augustus
- **Gemeentelijke jeugdraden en jeugdbeleid** Oostmalle, 21-24 augustus

ONDERWIJS

- **Rollen spel : methodiektraining** Kassel-Lo, 10-14 juli
- **Leiding en organisatie in de school** Kassel-Lo, 17-21 juli
- **Onderwijsvernieuwing : zin en onzin** Kassel-Lo, 17-21 juli
- **Menselijke relaties in het onderwijs : training** Kassel-Lo, 21 juli-5 augustus
- **Spelen met taal in het secundair onderwijs** Kassel-Lo, 14-19 augustus
- **Observatie en evaluatie** Kassel-Lo, 21-26 augustus
- **Projectwerk in de basisschool** Wommel, 22-25 augustus
- **Een actieve leergroep in de basisschool** Wommel, 22-25 augustus

VAKANTIEKURSUSSEN

- **Feminisme en emancipatie, wat moeten we ermee ?** Kassel-Lo, 4-7 juli
- **Kunst en leven in gesprek** Gent, 17-22 augustus
- **Eenzaamheid-geborgenheid, nieuwe wegen gaan** Kassel-Lo of Gent, 28 aug-1 september
- **Demokratisering : een proces, een opdracht** Kassel-Lo, 14-19 augustus
- **Kennismaking met de Vlaamse Ardennen** Poppel, 14-19 augustus
- **Mens en natuur** Kassel-Lo, 14-19 augustus
- **Kennismaking met Vlaams-Brussel** Brussel, 27-28 augustus en 28 aug-1 september

Inschrijvingen bij voorkeur 14 dagen voor de aanvang van de cursus.

Tijdens de cursussen die in Kassel-Lo doorgaan kan voor bezetting gezorgd worden.

Werklozen kunnen voor de periode, waarin ze een cursus volgen, uitbreiding van de cursus krijgen.

175 van de Raet - 101 80
 Brussel - 1030

Nadien inschrijvingen voor de inschrijvingen voor het zomerprogramma in zijn geheel of de cursus van uw keuze zijn te besluiten op schriftelijke of telefonische aanvraag 90

STICHTING-LODEWIJK DE RAET
 Lodewijklaan 27-28, 1030 Brussel
 Tel. 02/241.86.33

Jeugdleraar voor Maatschappelijke Participatie en Expressie
 Lodewijklaan 27-28, 1030 Brussel
 Tel. 02/241.86.33

[AMVB CO 009501]

Sociaal-Culturele Raden en APSKW

Een tweede stap in het uitbouwen van het Nederlandstalig gemeenschapsleven dat tekenend was voor een groeiend zelfbewustzijn van de Vlamingen in Brussel was de systematische oprichting van de sociaal-culturele raden op lokaal niveau.

De Stichting Lodewijk de Raet en haar dochterorganisatie Centrum voor Samenlevingsopbouw introduceerden deze participatiegedachte. Zij bundelden de krachten van de verenigingen volgens de methode van opbouwwerk, gemeenschapsorganisatie en integrale samenwerking tussen individuen en verenigingen vanuit de basis.

In meerdere Brusselse gemeenten ontstonden sociaal-culturele raden op hun initiatief. In 1972, bij de oprichting van de NCC, waren dat er 14. Midden de jaren 80 telden we er 22. Hun educatieve activiteiten werden als een soort agenda gepresenteerd op affiches.

EDUCATIEF TE EVERE

SPAANS: *initiatie - beginners - gevorderde*

INFORMATICA: *kennismaking;
werken met MS dos;
programmeren*;

KOOKLESSEN NATUURLIJKE VOEDING;

NEDERLANDS VOOR MIGRANTEN;

LEREN TEKENEN - SCHILDEREN;

cursus ECONOMIE;

beter leren LEZEN - SCHRIJVEN;

ENGELS voor beginners.

inlichtingen: Sociaal-Culturele Raad

Sint-Vincentiusstr. 30 t. 242 99 67.

VERRAS JE
VROUW !!
4 AVONDEN

KOKEN

voor mannen.

8 & 22 NOV.
6 & 20 DEC.

aanvang : 20 uur
st-jozefschool
Kerkstraat nr 83.

S
A
KWB

WABO
sociaal
kulturele raad
watermaal - bosvoorde

ZONIENMARS

ZONDAG 25 APRIL 1982
VERTREK TUSSEN 8 EN 15 U.

organisatie: WANDELKLUB K.V.T. BRUSSEL · SOCIAAL-KULTURELE RAAD WABO
BLOSO · NCC · SPORTANIMATIEDIENST BRUSSEL

VERVOLGDE MET 143
V.O. 1982
BRUSSEL 11. 1982

Vertrek aan het
Trefcentrum „De Jachthoorn“
Delleurlaan 39-43, 1170 Brussel.
Telefoon: 673.75.73

SOCIAAL
KULTURELE
RAAD

HOUDT OP
DINSDAG
12 FEBRUARI

TE 20 UUR

IN TREFCENTRUM 'DE KROON'
J.B. VANDENDRIESCHSTRAAT 19

ALGEMENE
JAARVERGADERING

WAARAAN ZULLEN DE RAAD EN DE VLAAMSE
VERENIGINGEN IN 1985 WERKEN?

OPEN DISKUSSIE · GRATIS TOEGANG · DRINK

EDITIONEEL VERVOLGDE MET 143 V.O. 1982 BRUSSEL 11. 1982

Pratkafee West-In

GRATIS TOEGANG

Op donderdag

8 NOVEMBER 1984

gaat de nieuwste West-In praatshow
vanaf 20 uur de lucht in, met of zonder plankenkoorts.

Want niet minder dan drie Molenbeekse toneelkringen
treden aan: „Kunst en Liefde”, „De Rozentak”
en terug-van-weg-geweest „De Zuidstar”

inleider en animator is
Roger van de Voorde, de man achter de
„Centrale van het Brusselse Amateurtoneel” (C.B.A.)

en als eregast ontvangt hij

LOWIE VAN 'T LIEGPLAFON

DE VAARTKAPOEN SINT-JANS-MOLENBEEK

Trefcentrum Schoolstraat 76 te Sint-Jans-Molenbeek

[AMVB CO 009429]

Bij veel bottom-up gedragen initiatieven werd met een minimum aan middelen vaak creatief gecommuniceerd. Met niet meer dan enkele vilstiften kondigde Obbrussel een wafelenbak aan in het cafetaria van het Trefcentrum. In tijden van matrix-printers en kettingpapier zorgden krasletters voor een sterkere vormgeving al dan niet in combinatie met een fotografisch beeld of tekening werden deze al in offset gedrukt.

Wafelenbak voor ⁴Jymproevers

Op 10 November richt Allenraam
in Wafelenbak in om 16uur : in de
Cafetaria van Trefcentrum Obbrussel
35^A ⁴Sorbstraat

Het zal er zeer goed zijn.
Een goeie wafel kost : 40 fr
Een tas Roggie aan : 20 fr

We verwachten U met zoveel mogelijk
Het Bestuur.

[AMVB CO 010443]

Nederlandse Commissie voor Cultuur van de Brusselse agglomeratie (NCC)

Een eerste officiële en institutionele stap naar verdere professionalisering van het Nederlandstalig sociaal-cultureel verenigingsleven werd gezet door de oprichting van de Nederlandse Commissie voor Cultuur van de Brusselse agglomeratie (NCC).

De NCC werd gesticht als een grondwettelijk orgaan bij de Grondwetsherziening van 1970. Het betekende de expliciete erkenning van de Vlaamse Gemeenschap in Brussel. De Franstalige tegenhanger was de FCC (Franse Commissie voor Cultuur). Ze wou de Vlaamse aanwezigheid in Brussel bevorderen door het Nederlandstalig sociaal-cultureel verenigingsleven beleidsmatig en financieel te ondersteunen. Een bijkomende beleidsdoelstelling was het afremmen van de toenemende verfransing.

Op 9 augustus 1972 werd de NCC voor de Brusselse agglomeratie officieel geïnstalleerd. Zij trad op als bemiddelend orgaan tussen de overheid en de Nederlandstalige gemeenschap in de hoofdstad. De NCC werkte als een overkoepelend subsidiëringinstrument en was bevoegd voor het onderwijs, voor- en naschoolse opvang en cultuur.

CONCERT
DOOR HET VLAAMSE KANSPELLEST VERBODEN
1972 - 1973
mikhail faerman
Solist
BRUSSEL 2 NOVEMBER 1972
PROGRAMMAWIJZIGING
1. SUITE N°1 IN C-MAJOR
2. CONCERTO VOOR FLUIT EN HARP
3. DRIE STUKKEN VOOR HANDESPANSLER
4. SERENITA VOOR STRALERS
Z.S. BACH
W.A. MOZART
J.S. BACH
KLEGGLEN
J.S. BACH
toegang gratis
Nederlandse Commissie voor de Cultuur van de Brusselse Agglomeratie

[AMVB CO 002894]

**thuis...
en toch met
vakantie !**
op de n.c.c.-speelpleinen

elke weekdag
van 4 juli tot
26 augustus

Nederlandse Commissie voor de Cultuur
van de Brusselse Agglomeratie

INLICHTINGEN EN INSCHRIJVINGEN
N.C.C. HERTOGSSTRAAT 33, 1000 BRUSSEL tel: 512.86.15

NEDERLANDSTALIG
ONDERWIJS

[AMVB CO 009192]

ONDER de AUSPICIEN van de N.C.C. & S.K.R.
organiseert de groep

ALLENSAAM

SINT-GILLIS
in het O.C. 35^A, Fortstraat,
op: Zondag 17 januari 1982
te
15 u.

een VERTONING VAN DE GROEP

STUDIO **TYL** OBJECTIEF
MET ZYIN LANGSPEELFILM:

FURORE

INKOMI 60,-3Fr.

Verantwoordelijke uitgever: OULIECHERS T, Van Praegplein 3, 1050 St. Gilla, Brussel
vrij van zegel

DE SPORTKAMPEN VAN DE N.C.C. ZOMER 1988

van 1 tot en met 5 augustus of ledere dag van 9 tot 16 uur
8 tot en met 12 augustus
VOOR JONGEREN VAN 12 TOT 16 JAAR

in de Sporthal van Ganshoren
Vandervekenstraat 114
1080 Ganshoren

meedoen kost 400 fr. per week

inlichtingen: N.C.C. - Dienst Sport
Sainteletteplein 30
1080 Brussel
Tel. 02/426 99 78

NEDERLANDSE COMMISSIE
VOOR DE CULTUUR
VAN DE BRUSSELSE AGGLOMERATIE

BLOSO
B.L.A.M.M.E. OVERHEID

NCC Koepel Cultuur / Culturele Uitstraling

In het overlegorgaan Kunsten, onderdeel van de subwerkgroep Culturele uitstraling van de NCC koepel Cultuur, participeerden de organisatoren van MalleMunt, de KVS, het Kaaitheater, Beursschouwburg en de Ancienne Belgique. Deze artistieke centra bewaren hun erfgoed, waaronder tal van affiches, in het AMVB.

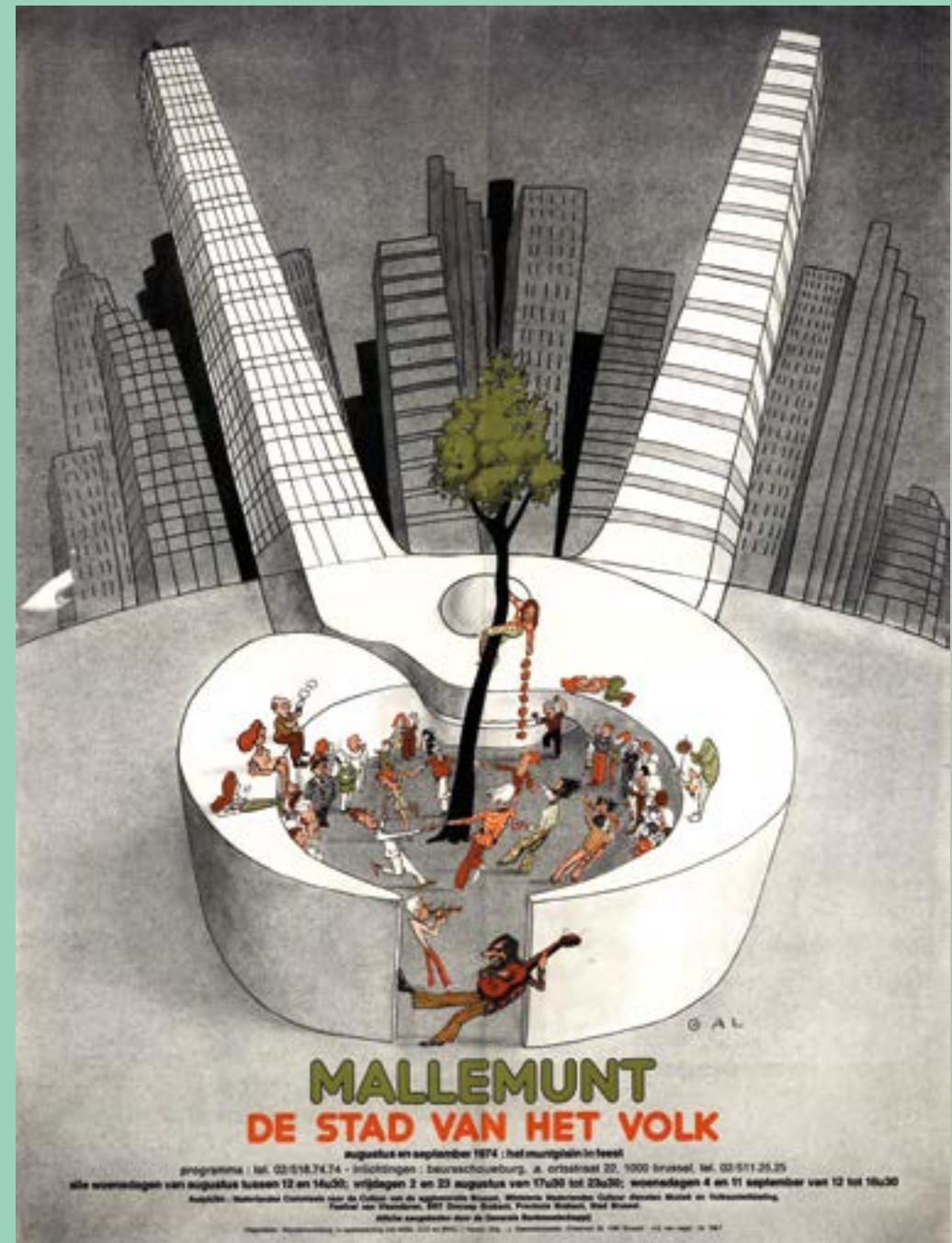
MalleMunt was een Brusselse animatiehappening ingericht vanaf 1974 en groeide uit tot een fenomeen. De filosofie en het open karakter van het toenmalige festival had ook nog in het begin van de 21ste eeuw invloed op het Brusselse cultuurleven. Het festival kende zijn opvolger in Klinkende Munt. De bedoeling van dit festival was 'Zoveel mogelijk Vlamingen van buiten Brussel een hartelijke ontmoetingsplek bezorgen in het hartje van Brussel; de Vlaamse Brusselaars het gevoel geven dat zij nog meetellen in deze stad; de nog bestaande Vlaamse jeugd in de hoofdstad en de periferie een degelijke eigentijdse uitgaans- en cultuurstek bezorgen.'

De affiche voor deze eerste editie werd gesierd door een tekening van de Oudergemse sociaal en politiek geëngageerde tekenaar Gerard Alsteens, die bij een breed publiek vooral bekend staat voor zijn bijdrages in *Humo* en *Knack* onder de naam GAL.

In schril contrast met het, vaak schilderachtige, tekenwerk van GAL prijkte de daaropvolgende jaren ook de klare lijn die Ever Meulen had geërfd van zijn grote voorbeeld Hergé op affiches van MalleMunt.

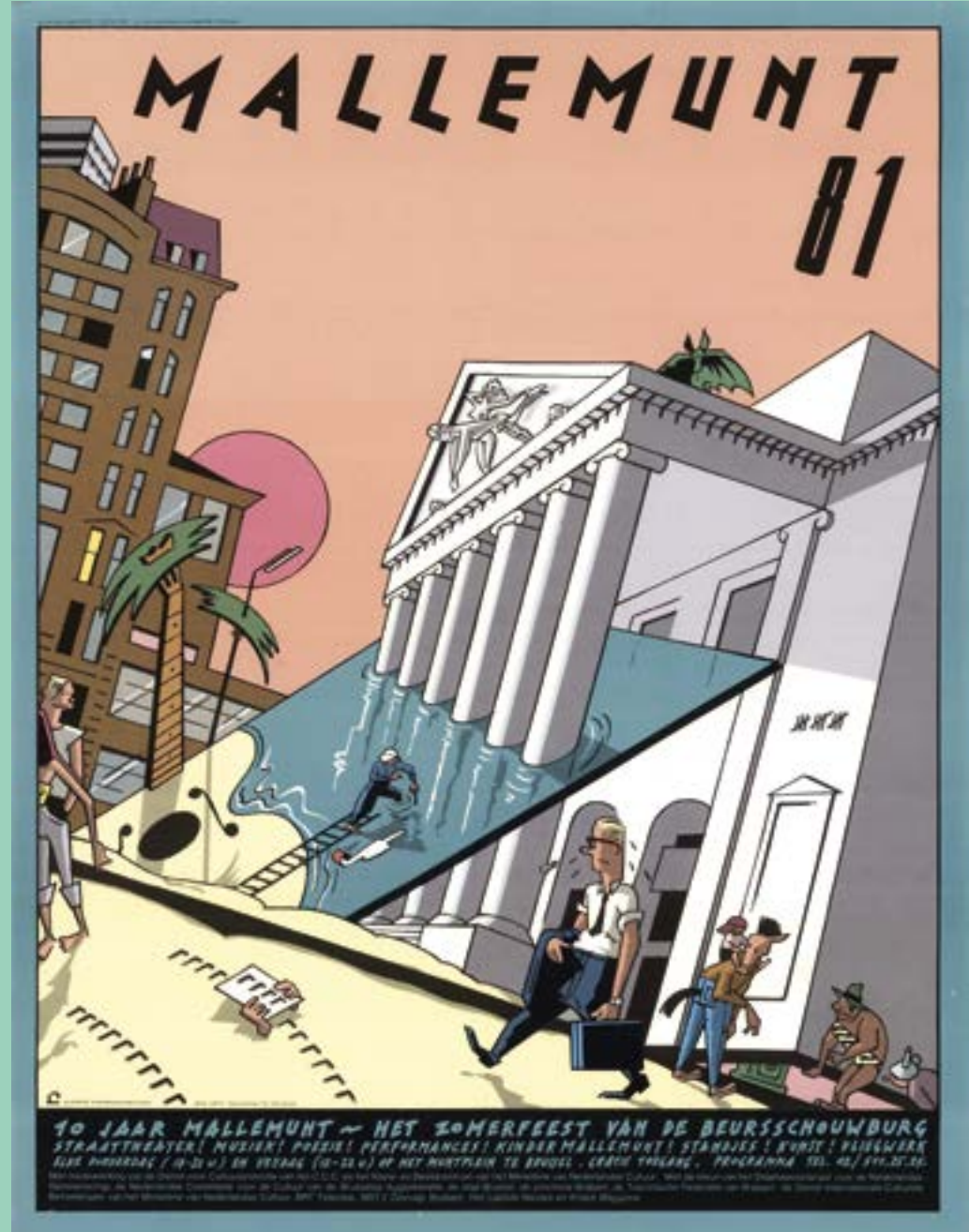
Net zoals Alsteens was ook Ever Meulen een product van de Brusselse kunsthogeschool Sint-Lukas. Als graficus werd hij ook een vaste waarde in de Brusselse muziekcène met albumhoezen die hij voor verschillende Brusselse bands ontwierp zoals Telex, The Employees, Jean Blaute en Raymond van het Groenewoud.

Artistieke evenknie en compagnon de route, Joost Swarte zal net als Ever Meulen met o.a. de affiche 'Twintig seizoenen Beursschouwburg' ook nog regelmatig het uithangbord van de Beursschouwburg vormen.

[AMVB CO 010017]

[AMVB CO 008918]

MALLE BEURSBAL

ORGANISATIE BEURSSCHOUWBURG

RAYMOND VAN HET GROENEWOUDE & BIEN SERVI & THE PASADENA ROOF ORCHESTRA
FROM GREAT BRITAIN

ZATERDAG 18 DECEMBER IN ANCIENNE BELGIE
STEENSTRAAT BRUSSEL · DEUREN 20U · DANS 21U · KLEDIJ GEWENST

INGANG 100 FRANK

HOME IN TAPIJTDISCOUNT

STEENWEG OP BERGEN 617-619-1070 ANDERLECHT

[AMVB CO 010018]

MALLEMUNT

	29 DE WINTERTEN	30 DE WINTERTEN	31 DE WINTERTEN	1 DE WINTERTEN	5 DE WINTERTEN	6 DE WINTERTEN	7 DE WINTERTEN	8 DE WINTERTEN
29 DE WINTERTEN	---	ESSE FOYS DE SCOTLAND	KARAOÛRA & MORE SOUL The Soul	FAT VAN NIEUWERUCK The Soul	LEPORAAL THE DRINKERS			
30 DE WINTERTEN	WORME WURDE	MITCH MOORE & HIS ROCKET 88's Roly McRobbie - LYON KUBIK	KARAOÛRA & MORE SOUL The Soul	FAT VAN NIEUWERUCK The Soul	WOMES SHOOKED GUSO BELANZO & HET ORKEST EUREN DEUREN			
31 DE WINTERTEN	CRASH NIGHT	THE CHILL BARRENCE WHITFIELD & THE SAVAGES	KARAOÛRA & MORE SOUL The Soul	FAT VAN NIEUWERUCK The Soul	ROOFT PEE IN & THE ANKERS ELSA WAUT			
1 DE WINTERTEN	NATIONAAL TROTTEN GEZELSCHAP	BRUNO BOYS INSPIRATIONAL (CHIN)	---	---	LADIES GING THE BLUES			
5 DE WINTERTEN	THE BLUESBY PELAGUES	EDWARD THOMPSON	JAN DICORTE & CE The Soul	FAT VAN NIEUWERUCK The Soul	HAAR SHREYAN OMBIAN			
6 DE WINTERTEN	BEKERDE	JAN DEWISSE & DE CHANGING WINDS JIMMY MARTIN & SAMANTH THOMPSON	JAN DICORTE & CE The Soul	FAT VAN NIEUWERUCK The Soul	RECCO'S ENSEMBLE GIA (ON SI PASARO)			
7 DE WINTERTEN	HOMERLANDAAN	ORKE JONAS VERBANDEN	JAN DICORTE & CE The Soul	FAT VAN NIEUWERUCK The Soul	THE PROGRAMERS TED SWANKING			
8 DE WINTERTEN	FEARDOT BROTHERS	THE WEAVER PROPHETS CARLA THOMAS	---	---	NATA COU DOO PET THOMAS & THE DEEP SEA DIVERS			

In de programma afwisselt! Geen programma's met afwisselt!

MALLEMUNT IS HET ZOMERFESTIVAL VAN DE BEURSSCHOUWBURG,
BRUSSEL, 02/513.82.90

MET MEDEWERKING VAN DE DIENST VOOR CULTUURPROMOTIE, MET DE STEUN VAN HET MINISTERIE VAN DE
VLAAMSE GEMEENSCHAP, DE NEDERLANDSE COMMISSIE VOOR DE CULTUUR VAN DE BRUSSELSE AGGLOMERATIE,
DE PROVINCE BRABANT, DE STAD BRUSSEL, DE BRITISH COUNCIL.

[AMVB CO 010034]

**NCC Koepel Cultuur /
Jeugd, Sport en Speelpleinwerking**

Aan de subwerkgroep 'Jeugd' van het overlegorgaan 'Jeugd, Sport en Speelpleinwerking' namen de medewerkers van verschillende jeugdorganisaties deel. Het NCC ondersteunde het jeugdverenigingsleven in al zijn vormen: jeugdcentra, jeugdateliers, jeugdbewegingen jongerenbewegingen, jeugdhuizen, jeugdclubs, kinderfilmclubs, jeugdverbanden... Een aantal aspecten waar het NCC graag mee uitpakte, waren de vzw Het Neerhof, een kinder- en gezinsboerderij voor de Nederlandstalige Brusselse stadsjeugd, de speelpleinwerking, vorming van speelpleinmonitoren en de materiaaluitleendienst.

De Agglomeratieraad voor Nederlandstalige Brusselse Jeugd (ANBJ) en later Jeugd en Stad speelden een belangrijke rol in de uitbouw van het Nederlandstalig jeugdnetwerk in Brussel. ANBJ was een overkoepelend orgaan om de werking van verschillende jeugd-, sport- en culturele organisaties in Brussel te stimuleren en coördineren.

Het Centrum voor Werkende Jongeren was één van de werkgroepen van de ANBJ die evolueerde tot een zelfstandige vereniging. In de jaren 70 nam de verdraagzaamheid tegenover jeugdhuizen en andere ontmoetingsplaatsen voor jongeren toe. Er was ruimte om experimenteel maatschappelijke initiatieven te ontplooiën die de persoonlijke ontwikkeling van de jeugd bevorderden.

De economische crisis van eind de jaren 70 en begin jaren 80 zorgde voor een toename van de werkloosheid en een groeiende behoefte aan vorming en informatie onder jongeren. Voor de Nederlandstalige werkende jongeren in Brussel werd in september 1972 het Centrum voor Werkende Jongeren opgericht. Naast het organiseren van taallessen voor jonge gastarbeiders en cursussen sociale promotie voor jongeren werd er ook een Werklozenkrantje verspreid. Na de ontbinding van deze vzw werden de taallessen verdergezet door *Taallessen Nederlands voor Jonge Migranten* in 1983.

ATELJEEES

solo ZEEF DRUK

STARTZAT 19 NOV

centrum werkende jongeren
 gretry str. 26
 1000 brussel 218.07.81

[AMVB CO 008244]

Γροπίζετε:
 ότι θέλετε να μάθετε φιλανδέζικη γλώσσα;
 Για τους προοιζιζοι: Για τοίς νεοροίς μετακίστες.
 Ποί: Grétrystraat 26 · Brussel

CONOSCI ?
 CHE COSA ? Corsi di lingua fiamminga
 PER CHI ? Per i giovani lavoratori immigranti
 DOVE ? Grétrystraat 26 · Brussel

VOCEIS SABEM · QUE ?
 O QUEM ? Cursos de lingua neerlandesa
 PARE QUEM ? Para os jovens trabalhadores emigrados
 ONDE ? Grétrystraat 26 · Brussel

INLICHTINGEN en INSCRIVINGEN ·
 INFORMATIONI et INSCRIPTIONI ·
 VALI E MAK VE BIRSEY SOMMAK İÇİN ·
 INFORMACIONES E INSCRIPCIONES ·
 INFORMAZIONI E ISCRIZIONI ·
 INFORMACOES E INSCRICOES ·
 GDEJE MŃWA OTRZYMAC INFORMACJE ·
 معلومات الفاعل
 Itzapepetic; Itzapepetic;
**CENTRUM
 VOOR WERKENDE
 JONGEREN**
 Grétrystraat 26
 1000 Brussel
 Tel :218.07.81

هل تعرف ؟
 ما هي اللغة الفلمانية ؟
 لمن ؟
 أين ؟
 أين تقع ؟
 أين تقع ؟
 أين تقع ؟

CONOCES ...
 ¿QUE ? Las clases de lengua flamenca
 ¿PARA QUIEN ? Para jóvenes trabajadores emigrados
 ¿DONDE ? En el Grétrystraat 26 · Brussel

EST · CE QUE TU CONNAIS ?
 QUOI ? Les cours de néerlandais
 POUR QUI ? Pour les jeunes travailleurs migrants
 OU ? au 26 rue Grétry, Bruxelles

Czy znacie kursy jezyka flamandskiego ?
 Kto może korzystać z tych kursów ? Którzy młodzi cudzoziemiec
 Gdzie odbywają kursy ?
 Pod adresem: Grétrystraat 26 · Brussel

BİLİYORMUSUN ?
 NE ? Fiamanca dersleri
 KİMİN İÇİN ? Genç göçmen işçiler için
 NEREDE ? Grétrystraat 26 · Brussel

KEN JE ?
 WAT ? De Nederlandse taalflessen
 VOOR WIE ? Voor jonge gastarbeiders
 WAAR ? Grétrystraat 26 · Brussel

[AMVB CO 008242]

N22 bundelt de krachten van de 22 Brusselse GEMEENSCHAPSCENTRA

22 centra verspreid over het hele gewest. Dat zijn eindeloos veel kansen om bij te leren, te ontdekken, genieten, ontmoeten, ontspannen, creëren, en samen Brussel te zijn.

Ontdek er alles over op www.N22.brussels

N22 unit les forces des 22 centres communautaires bruxellois

22 centres répartis sur la région entière. Voilà, une infinité de chances permettant d'apprendre, de découvrir, de s'amuser, de faire des rencontres, de se détendre, de créer, et de se réunir à Bruxelles.

Découvrez tout sur
www.N22.brussels

N22 combines the strengths of the 22 Brussels community centres

22 centres spread across the entire region. That means endless opportunities to learn, discover, enjoy, meet, relax, create and be together in Brussels.

Find out more at
www.N22.brussels

Vlaamse Gemeenschapscommissie (VGC)

Als gevolg van de derde staatshervorming werd op 12 januari 1989 het Brussels Hoofdstedelijk Gewest opgericht. Brussel kreeg een eigen parlement, een eigen regering en drie gemeenschapscommissies. Het NCC werd afgeschaft en vervangen door de Vlaamse Gemeenschapscommissie (VGC).

De Vlaamse Gemeenschapscommissie vormt de basis en draaischijf van de Vlaamse gemeenschap in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Ze was en is als overkoepelend overheidsbestuur bevoegd voor stedelijk beleid, cultuur, jeugd, sport, onderwijs, vorming, studentenzaken, welzijn, gezondheid en gezin. Verder ontwikkelt en ondersteunt de VGC een open Nederlandstalig netwerk van diensten en voorzieningen op alle terreinen van haar bevoegdheden.

SPORT,
SPORT,

CULTUUR,
CULTURE,

CURSUSSEN OF
COURS OU

JEUGDACTIVITEITEN
ACTIVITÉS POUR LES JEUNES EN NÉERLANDAIS

IN UW BUURT?
DANS VOTRE QUARTIER?

**VLAAMSE
GEMEENS
CHAPSCO
MMISSIE**

Meer info vindt u in de gratis brochures
Vous trouverez plus d'informations dans les brochures gratuites

www.vgc.be/vrijetijd - vrijetijd@vgc.be

☎ 02 208 02 12 Toutes les activités se déroulent en néerlandais

[AMVB CO 001283]

MUZIEK

COMEDY

FILM

DANS

THEATER

Cultuurcentrum Brussel:
22 redenen om uit je zetel te komen

In de 22 gemeenschapscentra vind je muziek, theater, films en comedy, maar ook cursussen, en allerlei andere activiteiten voor kinderen tot senioren. Zo weet je elke dag wat te doen. Ga eens kijken op de website!

**VLAAMSE
GEMEENS
CHAPSCO
MMISSIE**

www.cultuurcentrumbrussel.be

**CULTUUR-
CENTRUM
BRUSSEL
B-XXL**

Cultuurcentrum Brussel is: • De Markelen • Ederhof • De Maalbeek • Evernis • De Zee • De Linde • Heembeek • Mutsaert • Eensgem • De Ploeg • Nieuwviller • Ten Dam • De Kruislaan • De Kruis • De Plantefabriek • De Ronck • De Vaartbaai • Ten Nooy • Op-Waude • Ronck • Caribisch • Ten Weingarten • Welbe

[AMVB CO 010280]

Ancienne Belgique

Anno 2019 bestaat de Ancienne Belgique 40 jaar. Wat ooit begon als een musichall die namen presenteerde als Salvatore Adamo, Jacques Brel, Johnny Hallyday, Sylvie Vartan of Les Chats Sauvages is ondertussen een internationale referentie geworden op vlak van rock- pop- en wereldmuziek. Na een bewogen geschiedenis werd de AB in 1985 een zelfstandige vzw. In 1992 werd het pand volledig verbouwd, om in 1996 opnieuw de deuren te openen.

De AB doet nog steeds wat het al jaren doet: interessante nieuwe en gevestigde artiesten presenteren aan een zo ruim mogelijk publiek van muzikliefhebbers. Met passie voor muziek en liefde voor publiek.

De affichecollectie van AB toont hoe de AB als instelling zich profileerde tot een culturele muziekinstelling met internationale uitstraling. Dat de AB een sterk merk is wordt snel duidelijk aan de diversiteit in deze collectie. Vaak vormt het AB logo maar een voetnoot in een beeld dat vooral de eigenheid van de artiest moet weergeven. Dat deze werkwijze succesvol is, is merkbaar aan de ca. 300.000 bezoekers die de muziektempel jaarlijks over de vloer krijgt.

[AMVB CO 005271]

[AMVB CO 005011]

RED HOT CHILI PEPPERS

RED HOT CHILI PEPPERS

ANCIENNE BELGIQUE
WEDNESDAY 17 FEBRUARY
 8 PM

May de vrees van ASLEK • KINACK • DE STANDAARD
 MVB / A.B. ANSPRAKBAAR, 114, 1040 8091100 • TEL. 52331234 84
 -THE UPLIFT MOFO PARTY PLAN- THE NEW ALBUM ON EMI - PLAY IT LOUD AND FREAK OUT!

[AMVB CO 004454]

The **afghan whigs**

ANCIENNE BELGIQUE
mardi 16 MARS 99 20h00
dinsdag 16 MAART 99 20u00
 tickets infos: 070/345 678 • 0900-10 333

[AMVB CO 004975]

Kaaitheater

[AMVB CO 009002]

[AMVB CO 004540]

KVS

DE KERSENTUIN
van Anton Tsjechov 10 → 27-04

Nederlands: Charles B. Timmer Regie: Pierre Laroche Decor kostuums: Jean-Marie Fievez

met: Chris Lomme, Kathelijne Damen, Gilda De Bal, Rudi Van Vlaenderen,
Gerda Marthand, Marc Bobor, Johannes Pauwels, Ronny Waterschoot,
Paul Emiel Van Royen, Mieke Bouve, Jan Moonen, Ben Van Ootade, Alex Cassiers,
Koninglijke Vlaamse Schouwburg - Lakenstraat 146 - Brussel dir.: Harald Bluy - Koen De Buyter

[AMVB CO 007598]

**K I J K,
H E T
B L O E D T**

[AMVB CO 009025]

Beursschouwburg

[AMVB CO 006113]

[AMVB CO 007845]

[AMVB CO 008181]

WIELERSPORT EEN KATHOLIEKE SPORT?

**NAAR AANLEIDING VAN EEN EUCHARISTIEVIERING
TIJDENS DE ZESDAAGSE VAN BRUSSEL, EDITIE 1956**

Dries Vanysacker

België, en in het bijzonder Vlaanderen, wordt samen met Italië geregeld in één adem als katholiek wielerland bestempeld. Wellicht gaat het hier om herinneringen aan de periode onmiddellijk na de Tweede Wereldoorlog, waarbij figuren als Albéric Schotte (1919-2004) en Gino Bartali (1914-2000) respectievelijk in Vlaanderen en Italië als vaandeldragers van de katholieke renners golden.¹ In de jaren zestig en zeventig van de vorige eeuw werden ook Eddy Merckx (°1945) en Felice Gimondi (1942-2019) vaak geprezen voor hun vroomheid en door gezagsdragers van de kerk graag ontvangen.² Die culturele herinnering leeft nog altijd. In deze bijdrage gaan we na hoe en waarom die beeldvorming is ontstaan en welk verband er precies was tussen de katholieke cultuur en het wielrennen. De onderzochte periode loopt van 1900 tot 1971.

Ons uitgangspunt is een pakketje met foto's dat we in het Aartsbisschoppelijk Archief te Mechelen aantreffen. De gelegenheid die op de gevoelige plaat werd vastgelegd is een eucharistieviering die tijdens de Zesdaagse van Brussel, editie 1956, doorging. Deze zesdaagse werd van 28 november tot 4 december van dat jaar georganiseerd en gewonnen door het koppel Rik Van Steenbergen / Emile Severeys.³ Op de foto's herkennen we onder meer Rik Van Steenbergen en Rik Van Looy samen met geestelijken en koorknappen en zien we een priester een eucharistie opdragen aan een altaar versierd met de merkentruien van de deelnemende rennerskoppels.

Dat de oorsprong van de professionele wielersport op de openbare weg in Nederland (lange tijd onmogelijk ten gevolge van verbodsbepalingen in de Motor- en Rijwielwet van 1905 en uiteindelijk pas na de Tweede Wereldoorlog

¹ Laitem (Herman) en Vanysacker (Dries), *La Maglia Rosa. Het verhaal van de Giro en de Belgen 1909-2001*. Eeklo, De Eeclonaar, 2002, p. 90-97.

² Laitem en Vanysacker, *Idem*, 2002, p.128-136.

³ De Maertelaere (Roger), *De mannen van de nacht. 100 jaar zesdaagsen*. Eeklo, de Eeclonaar, 2000, p. 109.

een feit) zich hoofdzakelijk in het katholieke Noord-Brabant en Limburg situeert, versterkt wellicht de perceptie dat de aanwezigheid van de wielersport in de Lage Landen banden heeft of toch veel te maken heeft met de katholieke cultuur. Maar klopt dat?

Een sociale en culturele geschiedenis van het Belgische en Nederlandse wielrennen waarin ook de factor 'verzuiling' een rol krijgt moet nog geschreven worden.⁴ Was er überhaupt een relatie tussen de katholieke kerk, de gezagsdragers ervan (zowel seculieren als regulieren), de katholieke lekenopinieleders, kortom de katholieke cultuur en de professionele wielersport? Zo ja, zijn er aanwijzingen dat de kerk of leden ervan een potentieel publiek in de professionele wielersport zagen? Bestond er, met andere woorden, zoiets als wielrapostolaat?

Het antwoord is niet eenduidig, noch chronologisch evident. In elk geval ligt de oorsprong van het professionele wegrennen in de Lage Landen geenszins in een katholiek milieu en waren de relaties tussen de katholieke kerk en de professionele wielersport tot en met de Tweede Wereldoorlog niet evident. Het spreekt voor zich dat de vraag naar de eventuele verhouding tussen de katholieke kerk en de professionele wielersport dient te worden afgetoetst aan en gesitueerd in een bredere context van de relatie tussen de kerk en lichaamsbeweging en sport.⁵

In deze bijdrage werpen we eerst een licht op de oorsprong van de professionele wielersport in de Lage Landen waarbij het, gezien de eerder aangehaalde typische situatie in Nederland, hoofdzakelijk om België en meer bepaald Vlaanderen zal gaan.

Daarna gaan we na hoe het kerkgezag en enkele geestelijken die zich specifiek over de problematiek bogen tegen die beroepssport aankeken.

⁴ Stoffers (Manuel) en Oosterhuis (Harry), 'Ons populairste vervoermiddel. De Nederlandse fietshistoriografie in internationaal perspectief', in: *Bijdragen en mededelingen betreffende de geschiedenis der Nederlanden*, 124 (2009) 3, p. 390-418.

⁵ De relatie tussen de katholieke kerk en sport biedt de (kerk)historici nog heel wat braakliggend studieterrain, zie Vanysacker (Dries), 'The Catholic Church and Sport: A Burgeoning Territory within Historical Research', in: *Revue d'histoire ecclésiastique. Louvain Journal of Church History*, 108 (2013) 2, 344-356. Zie voor Nederland, onder meer Derks (Marjet) en Budel (Marc), *Sportief en katholiek. Een geschiedenis van de katholieke sportbeweging in Nederland in de twintigste eeuw*. Nijmegen/'s-Hertogenbosch, Katholiek Documentatie Centrum, 1990.

De opkomst van de professionele wielersport⁶

Net na de eeuwwisseling in 1900 kende het wielrennen in België belangrijke verschuivingen. Vooreerst was het niet langer een ludiek tijdverdrijf van gegoede liberale 'sportsmen', maar een serieuze strijd tussen jongelui met een hongerige blik en een immens doorzettingsvermogen om hun ellendig bestaan achter zich te laten en zich via de fiets – het paard der armen – sociaal te verheffen.

Wielrennen werd met andere woorden een beroep, iets voor mensen uit de sociale onderlagen om geld mee te verdienen.

Ten tweede verschoof de bedrijvigheid van de gesloten wereld van de elitaire wielersport naar de openbare weg.

En ten derde werd het centrum van de wielersport geografisch verlegd van Brussel en Wallonië naar West- en Oost-Vlaanderen. Daar wou ieder dorp een straatkoers tijdens de kermis. De straat- en kermiskoersen uit de vroege jaren 1900 waren niet het eindpunt van de evolutie die het wielrennen doormaakte.

Vanaf circa 1907 werd dat weinig georganiseerde circuit naar het voorbeeld van het buitenland aangevuld met wedstrijden die niet langer slechts lokale evenementen waren maar het hele land doorkruisten en ook door geïnteresseerden uit heel België werden gevolgd.

Meerdaagse rittenwedstrijden als de Ronde van België (1908) of eendagsraces als de Antwerpse Grote Scheldeprijs (1907) droegen bij tot een nieuwe en natievijde verankering van het wielrennen. Tegelijkertijd namen de meest getalenteerde Belgische renners steeds vaker deel aan de eveneens rond 1900 ontstane grote wegwedstrijden in Italië en, vooral, Frankrijk.

Speelden ze aanvankelijk nauwelijks een rol in de nieuwe internationale eendagswedstrijden en grote ronden dan deden ze zich daar weldra vaker opmerken. Cyrille Van Houwaert (1883-1974), een boerenzoon uit het West-Vlaamse Moorslede, vervulde een pioniersrol. Zijn overwinningen in de Franse klassiekers Bordeaux-Parijs (1907) en Parijs-Roubaix (1908) en in de Italiaanse lentekoersen Milaan-Sanremo (1908) zorgden voor een golf van enthousiasme in België en zetten het land resoluut op de kaart van het Europese wielrennen.

Verdere successen van Belgische renners, zoals de overwinning van de West-

⁶ Deze paragraaf is gesteund op Knuts (Stijn), Delheye (Pascal) en Vanysacker (Dries), 'Wentelende wielen. Anderhalve eeuw fietsen en wielrennen in Vlaanderen', in: Scheerder (Jeroen), Lagae (Wim) en Boen (Filip) (red.), *Vlaanderen fietst! Sociaalwetenschappelijk onderzoek naar de fietssportmarkt*, Gent, Academia Press, 2011, p. 15-70; Geldhof (Patriek) en Vanysacker (Dries), *En de broodrenner, hij fietste verder. Het wielrennen in België tijdens WO II*. Leuven, Acco, 2005 (vooral p. 9-43); Vanysacker (Dries), *Koersend door een eeuw Italiaanse en Belgische geschiedenis. De Italo-Belgische connectie in en rond het wielerspeloton*. Leuven, Acco, 2009 (vooral 43-66); Vanysacker (Dries), *Vlaamse wielersport. 150 jaar drama en heroïek*. Leuven, Davidsfonds, 2011 (vooral p. 74-168).

Vlaming Odile Defraeye (1888-1965) in de Tour de France van 1912 en Milaan-Sanremo (1913), bevestigden die status.

De enorme geldbedragen die deze mannen van bescheiden afkomst met het wielrennen verdienden en de gigantische populariteit die hun ten deel viel, deden veel op sociale mobiliteit beluste Vlamingen en Walen een eigen wielercarrière ambiëren.

Sportwereld

Bovendien kende tezelfdertijd ook het baanwielrennen in het spoor van vedette Van Hauwaert een nieuwe bloei in Vlaanderen. Die popularisering van het wielrennen werd in grote mate gestimuleerd door belangrijke ontwikkelingen in de organisatiestructuur. Belgische en internationale constructeurs van fietsen speelden een belangrijke rol in de ondersteuning van het profwielrennen via de sponsoring van renners en hun fietsmateriaal. Na de Tourwinst van Defraeye steeg het aantal Vlaamse en Waalse renners met een contract bij een Franse wielploeg sterk.

De Brusselaar Philippe Thys (1890-1971) benadrukte met drie overwinningen in 'La Grande Boucle' in 1913, 1914 en 1920 de Belgische suprematie in de wielwereld. Het eerste decennium na de Eerste Wereldoorlog zag een opstoot van Waals talent met Tourzeges voor twee mannen uit Florennes: Firmin Lambot (1886-1964) en Léon Scieur (1888-1969). Veel commercieel profijt konden de fietsconstructeurs echter niet uit de sportieve successen van hun renners halen als ze geen forum hadden om die bij het grote publiek bekend te maken.

De opkomst van de sportpers voorzag in die nood. Al in de jaren 1880 en 1890 waren in België vooral Franstalige sport- en wielbladen tot stand gekomen, terwijl ook de algemene, vooral liberaalgezinde pers ruimte voor fietsen en wielrennen maakte.

Na 1900 verdween die eerste generatie van sportdag- en weekbladen bijna volledig. Vanaf circa 1908 – in het zog van de succesvolle Vlaamse renners – deed zich een nieuwe groei voor. Nieuwe, ditmaal Nederlandstalige sportperiodes als het *Antwerpse Sportblad* en *Onze Kampioenen* of de West-Vlaamse *Sportvriend*, het Izegemse blad dat tussen 1909 en 1924 werd gedrukt en uitgegeven door Aloïs Strobbe (1866-1942), besteedden grote aandacht aan het wielrennen.

In september 1912 bracht Patria, een Brusselse katholieke groep, met Leon Van den Haute (1887-1931) en sportjournalist Karel Steyaert (1882-1961), alias Van Wijnendaele, het eerste nummer van *Sportwereld* op de markt, een dagelijkse sportkrant die zich vooral op de wielersport richtte. Nog voor de Eerste Wereldoorlog zou die nieuwe titel de eerder genoemde bladen wegconcurreren

om in het interbellum tot de belangrijkste in zijn genre uit te groeien. De krant organiseerde in 1913 de eerste editie van de Ronde van Vlaanderen, een topklassieker die in 2013 zijn eeuwfeest vierde.

Met *Sportwereld* legde de flamingant Van Wijnendaele bovendien de basis voor een stevige verankering van het wielrennen in de Vlaamse culturele identiteit. In die context waren er nauwe banden tussen Steyaert en figuren als Edward Vermeulen (Warden Oom) (1861-1934), de dominicaan Julius Laurentius Callewaert (1886-1964), Frank Lateur (Stijn Streuvels) (1871-1969) en Ernest Claes (1885-1968).

Het was die driehoeksverhouding tussen renners, fietsconstructeurs en sportpers waarbij de commerciële belangen van alle drie zich continu vermengden die er in belangrijke mate voor zorgde dat het wielrennen tot een van de belangrijkste kijksporten in Vlaanderen en heel België uitgroeide.

Bovendien kwam er na de Eerste Wereldoorlog nog meer ruimte voor sportnieuws in de pers. Bleef *Sportwereld* dominant, dan gingen nu ook de grote algemene dagbladen geleidelijk meer aandacht besteden aan het wielrennen. Kranten als het katholieke *Het Volk* of de socialistische *Volksgazet*, voor 1914 nauwelijks in sport geïnteresseerd, introduceerden een eigen sportrubriek.

Dat het professionele wielrennen na 1900 in België tot een massaal gevolgde sport uitgroeide, hing ook samen met de nieuwe sociale wetten die in die periode werden ingevoerd. De verplichte zondagsrust (1905) en de achturige werkdag (1921) zorgden ervoor dat de massa meer vrije tijd had die onder meer aan het volgen van het wielrennen werd gependend.

Kritische stemmen en de houding van de katholieke kerk tegenover de fiets en het professionele wielrennen⁷

Nochtans waren er ook kritische stemmen die de populariteit van de professionele wielersport als een negatieve evolutie zagen. Zo ontwikkelde de socialistische beweging in het interbellum een eigen wielerverwerking. De 'rode' wielclubs fungeerden als propagandamiddel voor het socialisme maar ook als kritiek op het competitieve wielrennen en de professionele sport in het algemeen die voor de socialisten een uitgesproken burgerlijk en kapitalistisch karakter hadden. De 'arbeiderssport', die zich vanaf de jaren 1920 ontwikkelde, moest de werkende jeugd een 'gezonde' sportbeleving aanleren. Sportieve initiatieven, zoals de meerdaagse rittenwedstrijd 'De Roode Ronde van België' (1928), vormden

⁷ Deze paragraaf is gesteund op Vanysacker (Dries), 'Wielerapostolaat, een evidentie in de katholieke Lage Landen? Een blik op de houding van de kerk en gezaghebbende geestelijken tegenover de professionele wielersport (1900-1971)', in: *Trajecta: Tijdschrift voor de Geschiedenis van het Katholiek Leven in de Nederlanden* 23 (2014), p. 91 – 119.

een proletarisch alternatief voor het gecommmercialiseerde profwielrennen. Ook bepaalde artsen veroordeelden de deelname aan de wielersport, in hun ogen een verspilling van energie die enkel kon leiden tot lichamelijke vervormingen en een achteruitgang van de volksgezondheid. Het was echter de katholieke kerk die het hevigst tegen de fiets op zich en het professionele wielrennen fulmineerde. Stond de clerus al voor de eeuwwisseling sceptisch tegenover de fiets dan zorgde de democratisering van het gebruik ervan na 1900 voor een intensivering van de katholieke kritiek. De geestelijken viseerden vrouwelijke gelovigen die zich per fiets verplaatsten terwijl de kerkelijke overheden (lees de bisschoppen) in België en andere Europese landen tot vlak voor 1914 vasthielden aan het negentiende-eeuwse verbod op fietsen voor geestelijken.

De razernij die het geestelijk leven ondermijnt

Bovendien bracht de opgang van het professionele wielrennen in de Lage Landen de discipline van de gelovigen in het gedrang. Zeker vóór de Eerste Wereldoorlog gingen lokale clerici tekeer tegen parochianen die liever naar wielervedstrijden gingen kijken dan hun zondagsplicht te vervullen. Wanneer een parochiepastoor van dichtbij geconfronteerd werd met het reilen en zeilen van een wielervedette kon die moeilijke relatie tot uitbarstingen leiden.

Een mooi voorbeeld daarvan is de confrontatie van de pastoor van het West-Vlaamse Rumbekke, Leopold Slosse (1842-1920), met de eerste Belgische Tourwinnaar Defraeye, zijn buurman. In zijn *Memoriale Rumbecanum* – de door de kerkelijke overheid opgelegde parochiedagboeken, die hij van 1896 tot zijn dood bijhield – noteerde Slosse alles over wat hij 'de razernij' noemde 'die het geestelijk leven ondermijnde'. De pastoor haatte de feesten die na elke belangrijke overwinning voor de wielerkoning van het dorp werden georganiseerd. Hij noteerde dat de vedette op zon- en feestdagen liever trainde en wedstrijden reed dan zijn 'christelijke godsdienstplichten' te vervullen. Via zijn nationale en internationale successen verwierf Defraeye een fortuin. Tot grote ergernis van Slosse bouwde de renner zijn 'Hôtel des Sports', een stijlvolle cafévilla, waardoor de pastoor zijn mooi vergezicht vanuit zijn pastorie mocht vergeten. Maar dat duizelingwekkende financiële succes werd het begin van Defraeyes sportieve einde. Toen hij in de Ronde van Frankrijk moest opgeven, haalde buurman Slosse zijn gram: 'En is dat nu eene bejammering in al die sportgazetten van België en Frankrijk, omdat Frayken in den 'Tour de France' onder weg is moeten blijven, causa een ongemak aan het slinker [sic] been: o tempora, o mores!' Vooral tegenover het professionele wielrennen bleef het kerkgezag die afwijzende houding tot diep in het interbellum aanhouden.

Het katholicisme stond nochtans niet per definitie negatief tegenover sport en lichaamscultuur zolang de beoefening ervan onder toezicht van de clerus gebeurde. Turnen was een mooi voorbeeld maar ook voetbal werd gestimuleerd. Zo stonden veel katholieke scholen aan de wieg van voetbalverenigingen in de Lage Landen en al in 1907 bijvoorbeeld, had het aartsbisdom Mechelen de voetbalsport in de katholieke middelbare colleges gestimuleerd door het uitreiken van een jaarlijkse Kardinaalsbeker.

Wielrennen was echter een professionele en commerciële sport die zowel toeschouwers als beoefenaars aan het klerikale toezicht onttrok. Dat maakte het in de ogen van de kerk tot een fenomeen dat zonde, materialisme en een ongezone lichaamscultus stimuleerde.

In de volgende twee paragrafen laten we twee van de bekendste vertegenwoordigers van die katholieke afkeer tegen professionalisme in de sport tijdens het interbellum aan het woord. De dominicaan Callewaert en de jezuiet Morel vertegenwoordigen respectievelijk Vlaanderen (België) en Nederland.

Tijdens het interbellum had de katholieke kerk zeker aandacht voor lichaamscultuur en sport maar vanuit het adagium dat het lichaam in dienst diende te staan van de ziel. De realiteit van die dagen was vaak andersom.

De Vlaamsgezinde dominicaan Callewaert die, zoals eerder vermeld, nochtans één van Van Wijnendaeles inspiratoren was, wees op de gevaren van de ontsporing van de sport in zijn dagen. In een bundel van geestelijke voordrachten over 'Moderne kwalen' uit 1929 fulmineerde de dominicaan tegen de moderne sport die 'in vorm van voetbal, boxing en baankoers een wilde passie [is] geworden, een onredelijke furie zonder nog iets van de mysterieuze grootschheid van een walkurenrit'. Callewaert begon zijn betoog met de beschrijving van de reactie van het werkvolk op de plotse verschijning van twee beroepsrenners, befaamde flandriens, met hun fiets aan het Sint-Pietersstation in Gent.

De pater aanschouwde met argusogen het gebeuren en de aanbidding van die twee 'gladiatoren' was volgens hem tekenend voor de tijd die hij omschreef als 'sportspel en brood'.

De dominicaan gaf aan dat de kerk natuurlijk de moderne sport op zich genegen was zolang het 'sport, in zoover zij sport is, ik bedoel, lichamelijke oefening, ontspanning, afleiding, uitrekking uit concentratie, gespannenheid en geslotenheid, uitzetting uit vastzegeling, ik bedoel, matig, gezond, verstandig en zedelijk sport' betrof.

In zijn ogen werden de voordelen van de moderne lichaamscultuur en sport overschat: volksverheffing, plichtbesef, volksverbroedering waren geen automa-

tische gevolgen van sport. Daarnaast waren er volgens hem heel wat fysieke gevaren aanwezig in de moderne sport.

'De stalen spieren beteekenen vaak allerminst een goede en duurzame lichamelijke gezondheid.' Hartkwalen en schildklieraandoeningen waren volgens de medische wetenschap natuurlijke gevolgen van de afmattende sport. Meer nog, de moderne sport leverde zedelijke gevaren op.

Een eerste gevaar was de gemoedsverruwing, veroorzaakt door het verafgoden en dweepziek vereren van fysieke prestaties, het dwaze ophemelen van sportgebeurtenissen, de dolle opwindning van de massa. Het was een parodie van de zelfbeheersing. Het winnen van een wedstrijd of kampioenschap werd volgens de pater beïnvloed door winzucht en nijd, door bedrog en gokken.

Het tweede gevaar was de ondermijning van de zedelijkheid, door de ontwrichting van het familieleven, door de ontheiliging van de plechtigste Godsdagen, door de verruwing in de vrouwensporten van het vrouwelijk karakter – waarbij bescheidenheid paste – en door de lichaamscultuur die oversloeg naar een naaktcultuur.

Het derde zedelijke gevaar was de terugdringing van hogere levensidealen. Callewaert zag in zijn dagen enkel materialisme, onverschilligheid, mediocriteit en burgerlijkheid. Een lauwe sportgeneratie.

Daarom riep hij op tot de daad: 'Er hoeft in de moderne sportwereld heel wat gewijzigd, gelouterd, gematigd. Er moet geremd, krachtig geremd worden, tegen het moderne spierploertendom met zijn geblazeerde en geringschattende stemming ten opzichte van alles, wat men beschaving des harten, zielecultuur noemt. Meer tijd moet opgeëischt worden voor het godsdienstig leven en de godsdienstige ontwikkeling onzer jeugd!'

Verder vond Callewaert de katholieke sportwerking een noodzakelijk kwaad omdat ze een nog veel groter kwaad voorkwam, namelijk de gevaren van de 'neutrale' sport waar de katholieke jeugd in contact kwam met ongelovigen. De competitieporten dienden radicaal afgeschaft te worden en men moest terug naar de eenvoud en soberheid van vermaak en spel. Bovendien moest elk kind thuis, op school en in jeugdorganisaties van kleins af ervan doordrongen worden 'dat iedere uiting en gebeurtenis van Rooms-kerkelijk leven oneindig meer waarde heeft dan de belangrijkste sportwedstrijd'.

Callewaert hamerde op het feit dat in sport en lichaamscultuur onverbiddelijk moest opgetreden worden tegen het minste dat de zedigheid en de schaamte bij de jeugd kon ondermijnen. De scheiding van de geslachten moest absoluut onderhouden worden in de sport. En wat de meisjes betrof: iedereen wist dat hun ideaal Maria was en zij was geen sportvrouw.

Temeer, wanneer men de eigentijdse Amerikaanse sportdames aanschouwde,

wist men dat zij ver afstonden van het ideaalbeeld van een vrouw.

Tot slot wees de dominicaan ook op het gevaar van de eigentijdse sportliteratuur: 'Met kracht moet paal en perk gesteld worden aan het bederf, dat 'n dwaze sportliteratuur en een onbeschaamde perspropaganda voor 't naakte heidendom kweken in geest en hart van oud en jong, ook in katholieke middens. Het opschrift van de meeste sportillustraties zou mogen luiden: *incrasatus, impinguatus, dilatatus*. De moderne mensch die zich uitrekt in zijn vet en zijn vleesch.' Daarom riep hij op tot karakters, 'renners en atleten in de renbaan van Christus', zoals de apostel Paulus.

Een gelijkaardige aanklacht viel te lezen in een artikel van de Nijmeegse jezuïet Josephus Johannes Maria (Joop) Morel (1901-1993) in het oktobernummer van 1933 van *Dux: Tijdschrift voor allen, die medewerken aan de vorming der katholieke rijpende jeugd*.

Volgens hem was in de jaren 1920/30 de belangstelling voor het lichamen heil in de maatschappij buiten alle proporties gegroeid. De zorg voor het 'corpus sanum' was wel zeer groot maar het 'sana mens' was toch niet zo heel sterk toegenomen. En daarin lag volgens de jezuïet het bewijs van de onjuistheid die in de overdrijving van de lichaamscultuur gelegen was. Het lichaam moest in dienst staan van de ziel. In zijn ogen vervlakte en verschrompelde het natuurlijk-geestelijk leven van de ziel 'onder den adem van het sportverschijnsel'.

'Maar ook in de praktische sportbeoefening, waar het sportverschijnsel niet in zijn absolute felheid, maar gematigd en getemperd door persoonlijke aanleg, door omstandigheden van omgeving en een christelijken inslag optreedt, ontwaren wij toch dat typisch tekort aan belangstelling voor hogere waarden, het geconstateerde egoïsme, en de nu reeds vaak genoemde oppervlakkigheid. Alles bij elkaar genomen, nu juist niet de geschikte instelling om de juiste proportie tussen ziel- en lichaamsbelangen tot haar recht te doen komen. Waar de ziel niet gezond is, krijgt ook het lichaam niet wat het eigenlijk hebben moest.'

Andere geestelijken speelden dan weer in op de populariteit van de sport en in het bijzonder van de professionele wielersport. In 1938 publiceerden de kapucijnen in Antwerpen een boekje over de intrede van een jonge broeder in het kloosterleven. De jonge Jef, die broeder Junipero werd, was een achttienjarige met de innige toekomstdroom om wielrenner te worden maar Gods wegen waren nu eenmaal ondoordringelijk. De titel (*Klimmen*) en de hoofdstukken ('Gereed', 'Training', 'Record', 'De ketting loopt af', 'n Stevig stuur', 'Een sterke kader', 'Een platte band', 'Sprinten', 'Verzorgen', 'In feest', 'Eindsprint', 'Aankomst') van het boekje waren geënt op het wielerven. In het voorwoord gaf kanunnik Jozef

Cardijn aan dat het leven van een geestelijke slechts het voorspel was op de uiteindelijke rust van een ziel en een hart die zich in alles door God laten leiden in blijde gehoorzaamheid. De kanunnik hoopte dat in tijden van economisch en politiek, en ook van geestelijk en zedelijk extremisme een nieuw christendom zou opstaan tegenover het nieuwe heidendom. Vandaar het belang van de Katholieke Actie die bij veel jongelingen 'een drang geschapen had van 'klimmen' en 'veroveren'".

Antoon Van Clé, de apostel onder de renners

Antoon Van Clé, 1950

In de tweede helft van de jaren 1930 zou een norbertijn van de abdij van Tongerlo (Antoon Van Clé) een nieuwe en open houding in deze materie aannemen en mettertijd bekendheid verwerven als de apostel onder de renners.

Na een biografische schets gaan we dieper in op zijn specifieke wielera-postolaat onder de beroepsrenners. Cornelius Josephus Van Clé werd op 15 juli 1891 geboren in Meerhout-Zittaart als zoon van een statige hoofdonderwijzer (Jozef, 1862-1934) en een boerendochter (Elizabeth Vennekens, 1862-1945) in een welgesteld gezin. Hij was de oudste van zes kinderen en kreeg een strenge opvoeding met de nadruk op respect, nederigheid, voorbeeldigheid en dienstbaarheid. Zijn jeugdijaren in het gezin waren als het ware een voorafbeelding van zijn latere (sport)apostolaat.

In 1910 voltooide hij zijn humaniorastudies aan het Sint-Aloysiuscollege in Geel met uitstekende resultaten. Hij was ook lid van het Algemeen Katholiek Vlaams Studentenverbond (AKVS) waar hij opviel door zijn verantwoordelijk karakter. Uit de slogan die het AKVS in het vaandel droeg, 'Alles voor Vlaanderen, Vlaanderen voor Christus', blijkt duidelijk

dat het studentenverbond de Vlaamse ontvoogdingsstrijd in een christelijk perspectief wilde plaatsen.

De familie van Van Clé kende veel priester- en kloosterroepingen en hetzelfde lot viel hem te beurt. Hij trad op 15 september 1910 in bij de norbertijnen van Tongerlo waar hij in 1912 de eenvoudige geloften aflegde en zijn kloosternaam Antoon, naar de heilige Antonius van Padua, ontving.

De jaren van de Eerste Wereldoorlog waren van doorslaggevende aard voor zijn vorming: de eerste maanden deed hij dienst als brancardier aan het IJzerfront, nadien in een hospitaal voor tyfuslijders. Van Clé werd afgekeurd voor verdere militaire dienst wegens hardhorigheid, een letsel dat hij opliep bij de beschieting van Nieuwpoort in 1915. Diezelfde hardhorigheid stond ook zijn droom om missionaris van Scheut te worden in de weg. Later werd hij door zijn kenmerkende hoorn in het oor gemakkelijk herkenbaar.

Nog tijdens de Eerste Wereldoorlog ontpopte pater Antoon zich als tussenpersoon in de correspondentie van soldaten met hun families via een smokkelroute. Hij was medewerker én initiatiefnemer van Vlaamsgezinde bladen als *Ons Vaderland*, de *Belgische Standaard* en *De Vlaamse Stem* en hielp mee bij de aanmaak van frontblaadjes zoals *De Meerhoutenaar aan den IJzer* voor zijn dorpsgenoten.

Van Clé kreeg postuum een diploma van erkentelijkheid voor zijn nobele daden tijdens de Grote Oorlog. In 1918 legde hij de eeuwige geloften als norbertijn af in Groot-Brittannië en keerde vervolgens terug naar Tongerlo. Twee jaar later werd hij na het beëindigen van zijn theologische studies tot priester gewijd in Namen. Het daaropvolgende decennium zette hij zich onder meer in voor studenten met het inrichten van eucharistische dagen. Die werden echter van hogerhand stopgezet wegens hun te opvallende Vlaams-politieke boodschap. Daarnaast richtte hij apostolaat onder de arbeidende jeugd (KAJ), 'onaangepaste jongeren' en in de Caritasbeweging, met voorop de drankbestrijding.

Tussen 1928 en 1933 organiseerde hij de Ruusbroecbeweging die zich focuste op de geestelijke en culturele vorming van universitair en seminaristen. Van Clé publiceerde in allerhande tijdschriften.

In 1936 nam zijn apostolaat een nieuwe wending, toen hij op een van zijn fietstochten besloot een trainende wielrenner aan te spreken. Later richtte hij zich ook tot het boksersmilieu, de atletiek, gewichtheffers en worstelaars.

De Mechelse aartsbisschop en kardinaal Jozef Van Roey steunde Van Clés sportapostolaat en dat initiatief leidde op 13 december 1943 tot de oprichting van 'het Nationaal Comité voor de Zedelijke Opbeuring van Alle Sportmannen', vanaf 1944 'Sporta' genoemd.

Naast Van Clé als hoofdproost bestond het centrale bestuur uit een algemene voorzitter, een schatbewaarder en een secretaris. Elke Vlaamse provincie had een eigen voorzitter. Twee jaar later, nadat ook het blad *Sportazon* voor de vorming van de leiders voor het eerst was verschenen, werd Sporta officieel opgericht als een vzw.

De oprichtingsakte werd op 5 oktober 1946 ondertekend en de statuten verschenen op 15 februari 1947 in het Staatsblad. Het Nationaal Comité werd opgeheven. Om niet beschouwd te worden als een katholieke vereniging met politiek-ideologische inslag stelde de stichter uitdrukkelijk dat hij onafhankelijk wou blijven van de georganiseerde Katholieke Actie.

In juli 1947 verscheen het eerste nummer van het maandblad *Sportakereel* waarin Van Clé tussen 1952 en 1955 een onvoltooid gebleven reeks artikelen schreef over het ontstaan, het doel, de betekenis en de methode van zijn sportapostolaat. Hij overleed op 19 mei 1955 in het Noordstation in Brussel. Hij werd 64 jaar.

Bijna 60 jaar later organiseert Sporta vzw nog altijd promotiecampagnes voor een gezonde en onafhankelijke sportbeoefening en strijdt de vereniging tegen misbruiken en excessen in de sport. Via sportkampen en jeugdvakanties bereikt ze jaarlijks meer dan 15.000 jongeren.

Het verhaal van Van Clés wielrapostolaat nam een aanvang in de zomer van 1936, toen de Belgische vedette Romain Maes (1912-1983) na zijn opgave in de Ronde van Frankrijk door iedereen werd verguisd.

Het stoorde de pater dat die renner zowel in de pers als door de man in de straat benaderd werd als een wezen dat geen problemen kon hebben noch emoties en enkel op de pedalen van zijn fiets moest duwen. Hij zag hoe sportbeoefenaars bij het volk werden afgeschilderd als domme krachtpatsers zonder enige inhoud. Dat onterechte en bevooroordeelde beeld verwonderde de norbertijn ten zeerste.

Recollecties

De pater raakte steeds meer geïnteresseerd in het wielrennen en dan vooral in de persoon van de renner. Het zette hem aan tot een specifiek wielrapostolaat, met als doel een 'soort geestelijke broederschap voor de op het morele en sociale vlak veelal aan hun lot overgelaten sportbeoefenaars' op te starten.

Van Clé schreef zijn visie op zijn wielrapostolaat uit in een ongepubliceerde tekst getiteld *Het apostolaat in de rennerswereld*. Het was zijn bedoeling dat de renners een soort apostelen werden. Eerlijkheid, moed en volharding zouden de kerneigenschappen van de renner worden die ze dan zouden verspreiden als boden. Wielrenners moesten niet uit hun milieu worden weggetrokken maar zelf meewerken aan de 'zedelijke heropbeuring' van het volk. Katholieke Actie

Kanuniek Van Clé op Sporta te Diest, 1950

voor de jongeren moest aangevuld worden met het rennersapostolaat waarin renners 'onder elkaar, door en voor elkaar' samenwerken onder het gezag van de kerkelijke overheid, met steun van sportverenigingen en samen met andere organisaties van de Katholieke Actie, zoals jeugdbewegingen.

De vorming van de renners moest zich situeren op een aantal vlakken: verstandelijk (via het onderdrukken van negatieve geneugten zoals cinema- of café-bezoek), lichamelijk (via hygiëne en de juiste trainingsmethoden), zedelijk (via algemene beleefdheid), familiaal (via verantwoordelijk vaderschap en liefdevolle huwelijken, los van een mondaine en materialistische levenshouding), sociaal (via beroepseerlijkheid en goed gedrag tegenover iedereen) en ten slotte godsdienstig (via het kennen en belijden van de katholieke leer).

Van Clé besloot met een krachtige beeldspraak: 'Ook uit den schoot van onze renners zullen morgen apostelen opstaan, die de sportbladzijden zullen vullen van heroïsch katholicisme, en die samen met de vlag van een fysisch-krachtig volk ook het kruis van Kristus planten hier ten lande en in den vreemde, aldus zullen onze renners morgen niet alleen de getuigenis afleggen van atletisch vermogen maar van een nieuwe kristelijke levensstijl!'

Zijn bewaarde dagboeken van de zomer van 1936 tot december 1943 tonen aan dat hij drie etappes in zijn rennersapostolaat onderscheidde. Ten eerste wilde hij de renners samenbrengen zodat ze onder elkaar en met hem over diepgaande onderwerpen konden praten. Tezelfdertijd kon Van Clé op die manier aan hun godsdienstige noden, hun 'zielenhonger', voldoen. De ontvankelijkheid van de wielrenners voor Gods woord werd op diverse bedevaarten duidelijk.

Die broederbijeenkomsten of recollecties groeiden in de loop der jaren in omvang en frequentie. Begin 1939 stond de teller op 27. De belangrijkste 'gast-steden' waren, naast de abdij van Tongerlo zelf, Dendermonde, Steenbrugge, Kortrijk, Hasselt, Heverlee en Kessel-Lo. Later vonden er ook recollecties plaats in Wallonië (Beauraing) en Nederland (Eindhoven).

Van Clé nodigde via een uitgebreid adressenbestand meer en meer renners uit. Die trotseerden barre weersomstandigheden om aanwezig te zijn. Zo'n dag was een mengeling van ontspanning (een partijtje voetbal, samen tafelen) en bezinning (groepsgesprekken, privégesprekken). Niets was taboe noch verplicht. De pater ging daarbij omzichtig te werk, met respect voor ieders karakter en openheid betreffende het privéleven.

Op die manier won hij het vertrouwen van veel renners. Romain Maes, Sylveer Maes (1909-1966), Edward Vissers (1912-1994), Émile Masson (1915-2011), Albéric Schotte, Stan Ockers (1920-1956), Raymond Impanis (1925-2010) en Rik Van Steenberghe (1924-2003) waren er slechts enkelen van.

De pers

Van Clé met Albéric Schotte

Pas naar aanleiding van de tweede bedevaart naar Beauraing in 1939, veranderde Van Wijnendaele het geweer van schouder. Toch bleef de relatie tussen de twee sterke persoonlijkheden eerder gespannen.

De Franstalige Brusselaar Paul Beving, hoofdredacteur en later directeur van het sportblad *Les Sports*, was vanaf het eerste uur een vurig pleitbezorger van Van Clés sportapostolaat. Beving opperde zelfs het idee van Waalse broederbijeenkomsten al kon hij zich persoonlijk nogal opwinden over het boertige gedrag van renners en hun geldzucht.

De gevaren van de wielersport

Ten derde spande Van Clé zich in om de moeilijkheden en misbruiken in te dijen waarmee de professionele sport en vooral het wielrennen te kampen hadden. Zijn visie daaromtrent kwam vooral tot uiting in zijn traktaat *Het Sportprobleem* van 1949.

Hij baseerde zijn ideeën hoofdzakelijk op de eindverhandeling in de theologie van de Hongaarse franciscaan László Mihály Fodor (1917-1960) uit 1947. Diens *Christiana cultura corporis cum speciali respectu ad modernum sport: natura et moralitas* was zowat het meest systematische en gedetailleerde katholieke mo-

Daarnaast wou Van Clé de publieke opinie bijschaven en rechttrekken. Een uitgebreide reclame voor zijn werking, conferenties en sportavonden via de pers zou daarbij goed van pas komen.

Maar de relatie tussen de pater, die vaak als een indringer in het gesloten wereldje werd beschouwd en de persjongens was niet altijd even hartelijk. De band met persgoeroe Van Wijnendaele was op zijn zachtst gezegd problematisch te noemen. Ondanks herhaaldelijk persoonlijk aandringen tot samenwerking was gedurende drie jaar in *Sportwereld* helemaal niets te vinden over de ondertussen sterk uitgebreide werking van de norbertijn.

Pas naar aanleiding van de tweede

raaltheologische werk over sport dat in die dagen beschikbaar was.

Van Clé waarschuwde voor de diverse demonen van de wielersport. Ten eerste sprak hij over de gevaren van overdrijving, overtraining, hoogmoed, het verzuim van geestelijke vorming en studie, onzedigheid, discriminatie, kwetsende commentaren van sprekers tijdens competitiewedstrijden, de op sensatie beluste pers, vijandige toeschouwers en 'gevaarlijke huizen en vrouwen'.

Ten tweede bekritiseerde hij vreemde elementen als commercie, publiciteit, waarbij sport enkel als een vertoning werd gezien, ophemeling in interviews en op sportavonden, overdreven huldgingen, sensatieartikelen en de creatie van sterren, recordjacht, de misplaatste klemtoon op het financiële aspect van de sport (onder andere pronostieken), gemengde sportbeoefening (sport die raakvlakken met liefde gaat vertonen) en vrouwensport (als een soort exhibitie van vlees!).

Ten derde stelde hij de valse profeten aan de kaak: materialisme, zinnelijkheid en listen. Onder de listen waren vanaf de jaren 1954 ook 'pillekens' of 'bommen' of doping een item.

Van Clés visie kan het best weergegeven worden met zijn eigen citaat: 'Wij juchten een gematigde sportbeoefening hartgrondig toe en wij zijn overtuigd dat, onder bevoegde leiding, de sport, in haar juiste beteekenis opgevat, een waardevol onderdeel van lichamelijke opvoeding is en moet zijn.' In 1944 stelde Van Clé dat Sporta in dat opzicht zowel van belang was voor de sportman zelf als voor de massa. Eenmaal gevormd, karakter en wil gericht naar God, waren kampioenen een voorbeeld voor de jeugd. Zo zou in de ogen van de norbertijn de katholieke levenshouding zich opnieuw verspreiden over heel de maatschappij.

De leuze van de Sporta-man moest dan ook luiden: 'Kampioen in de sport, apostel in gedrag'. Vandaar dat de vorming ook van start moest gaan in de katholieke jeugdbewegingen, waar jongeren dienden te leren welke plaats sport innam ten opzichte van de andere levenswaarden. Daar leerden ze onder welke voorwaarden en in welke vormen sport aanvaardbaar was en leerden ze de katholieke leer kennen.

De officiële doctrine van de kerk met betrekking tot sport (1900-1958)⁸

Van Clés pastorale praktijk kan enerzijds ten volle worden begrepen vanuit de toenmalige houding van de pausen tegenover sport en lichaamsbeweging vanaf Pius X.

Zowel Pius X als Pius XI gaf aan de sport en de lichaamsbeweging hun verdiende plaats in de opvoeding van de jeugd. De kerk baseerde zich met betrekking tot de sport vooral op Paulus die in zijn *Eerste Brief aan de Corinthiërs* (1 Cor. 6, vers 19-20) schreef: 'Gij weet het, uw lichaam is een tempel van de Heilige Geest, die in u woont, die gij van God hebt ontvangen. Gij zijt niet van uzelf. Gij zijt gekocht en de prijs is betaald. Eert dan God met uw lichaam.'

Pius X was de eerste paus die tijdens zijn pontificaat (1903/14) een concrete en positieve visie op de sportbeoefening ontwikkelde. Hij hield toespraken op diverse sportmanifestaties en drukte zijn appreciatie uit voor de sportlui. Lichaamsoefening was in zijn ogen een belangrijke stimulans voor de ontwikkeling van de persoonlijkheid en de deugden. Er mocht zeker niet overdreven worden en de religieuze praktijk mocht niet in het gedrang komen.

Het wantrouwen tegenover de fiets verdween ook geleidelijk aan. Het vervoermiddel evolueerde van een initieel diabolisch instrument tot een mogelijk vehikel van apostolaat. Vooral het probleem van fietsende pastoors was op het einde van de negentiende en de eerste decennia van de twintigste eeuw een heikel punt. Plattelandspriesters verplaatsten zich meer en meer met de fiets en dienden daarvoor een speciale toelating van hun bisschop te krijgen. Vaak werd dat categoriek geweigerd daar zwetende pastoors, opgerolde soutanes en compromitterende houdingen niet in overeenstemming waren met de waardigheid en status van een parochieherder.

Pius X evolueerde echter naar een pragmatische houding en liet de uiteindelijke beslissing over aan de plaatselijke bisschoppen die beter dan wie ook de bereikbaarheid van bepaalde parochies kenden. In Italië bijvoorbeeld kon een fiets beter van nut zijn dan een paard. In elk geval werd een typische pastoorsfiets voorgeschreven waarbij de horizontale fietsbuis van een mannenfiets uit den boze was.

Net als zijn voorganger waardeerde Benedictus XV (1914/22) de sport zolang jongeren er hun katholieke plichten niet door verwaarloosden.

Onder Pius XI (1922/39), een fervente alpinist, kreeg lichaamsbeoefening pas echt haar plaats binnen de katholieke kerk: sport werd een vehikel van de Katholieke

⁸ Zie Vanysacker (Dries) 'The Attitude of the Holy See toward Sport during the Interwar Period (1919-1939)', in: *The Catholic Historical Review* 101 (2015) p. 794 – 808.

Actie in de opvoeding van de jeugd. Het propageren van sport, een fenomeen dat sterk opgang maakte bij de jeugd, was een aangewezen middel om de kerk haar plaats te doen herwinnen in de maatschappij.

Steeds werd daarbij benadrukt dat het lichaam evenwel ondergeschikt was aan de ziel en dat de zondagse sportactiviteiten geenszins de religieuze plichten mochten dwarsbomen. Extreme competitiesport voor vrouwen bleef taboe gezien doorgedreven trainingen de gezondheid en de vruchtbaarheid van het lichaam van de vrouw in gevaar brachten.

In die zin dient ook de reactie van de Heilige Stoel ten opzichte van sport als propagandamiddel van fascistische en nationaalsocialistische regimes begrepen te worden.

Van Clés initiatieven werden door Pius XII (1939/58) gewaardeerd. De zeven Vlaamse renners die in 1939 als enige buitenlanders aan de Ronde van Italië deelnamen, werden op Van Clés voorspraak en via het generalaat van de norbertijnen in Rome door de pas verkozen Pius XII tijdens de rustdag op 3 mei ontvangen. Ook de hogere kerkelijke hiërarchie in België en meer bepaald kardinaal Van Roey, steunde de norbertijn.

Van Roey had Van Clé op 18 februari 1938 ontboden en hem zijn volle goedkeuring en zegen gegeven voor zijn apostolaat. Dat blijkt ook uit een passage uit de vastenbrief *De aardsche Roeping van het Christendom* van kardinaal Van Roey uit 1942: 'Het menselijk lichaam deelt eenigermate in de waardigheid van den persoon. Is het niet, met de ziel, een van de wezenlijke bestanddelen van de menselijke natuur? Neemt het geen deel aan – of dient het niet tot werktuig van zeer edele en zeer verdienstelijke handelingen? Is het niet bestemd om, na de heerlijke verrijzenis, deel te hebben in de belooning van een plichtvol en deugdzaam leven? Ook heeft het, om al deze redenen, recht op eerbied, en de christelijke zedenleer beschermt en verdedigt het werkdadelijk, door zijn onderhoud en behoud tot een plicht te maken en door alle verminkingen ervan zonder gewettigde reden te verbieden. De lichaamskracht die samengaat met den bloei van uw jeugd, zegde onlangs Zijne Heiligheid de Paus aan jongelingen (Cf. *Collectio Epistolarium*, t. III, n. 131, bl. 550), wordt noch verminderd noch verlaagd, maar daartegen verhoogd en veredeld door de studie van de godsdienstige cultuur en door de deugd die de hartstochten bedwingt; ook in dien zin kan men het woord van den Latijnschen dichter verstaan: 'Gratior (est) pulchro veniens in corpore virtus. De deugd is beminnelijker, wanneer zij voorkomt in een schoon lichaam' (Virgilius, *Aeneidos*, I, 344). Hieromtrent houden wij eraan te verklaren dat de Kerk, verre van vijandig te staan tegenover lichamelijke opvoeding, lichaamsoefeningen, sportwedstrijden, daartegen alles toejuicht wat van

aard is de lichamelijke gezondheid, de spierkracht, de lenigheid der ledematen, vooral bij de jeugd, te onderhouden en te ontwikkelen; maar op voorwaarde de rangorde der waarden in acht te nemen, op voorwaarde dientengevolge, terzelfdertijd en in ruimere mate, de edele vermogens van de ziel te oefenen.'

Maar anderzijds was Van Clé zijn tijd, en in die zin ook de houding van de Heilige Stoel ten opzichte van sport, voor. Hij keek niet enkel naar lichaamscultuur en sport als onderdeel van de opvoeding van de jeugd. Het ging bij hem om veel meer dan een nuttig tijdverdrijf. Zijn doel was om van de beroepsrenners en de sportvedetten zelfstandige, verantwoordelijke, moreel hoogstaande mannen te maken van wie het gedrag en de levenswijze op hun beurt door de massa werden overgenomen.

De Katholieke Actie die door de kerk werd vooropgesteld, werd belichaamd in de initiatieven die Van Clé in de jaren 1930/40 naar voren bracht. Het was een manier om die jonge sportmannen, die vaak uit lagere sociale middens kwamen, een katholieke opvoeding te geven. De taak van de kerk was de professionele wielersport te saneren door middel van de Katholieke Actie.

Pius XII

Een houding die later – na Wereldoorlog II – overgenomen werd door paus Pius XII. Eugenio Pacelli, de latere paus Pius XII, die als nuntius in Duitsland de uitwassen van het nazisme inzake sport had meegemaakt, ging op dat elan door en onderstreepte de positieve kracht van de sport als ontspannende factor, als moedgevend voor de studie, de arbeid en de familie en als versterking van het karakter en de wil.

Hij poneerde dat de geest boven het lichaam stond, net als de weg naar goedheid uittorende boven de zoektocht naar spierkracht, snelheid en lenigheid. Verder hamerde hij op het feit dat in geen geval het lichaam verafgood mocht worden waarbij enkel het bloeiende maar daarna verwelkende vlees centraal stond. Sport was geen doel op zich. Pius XII wees op het feit dat sommige jongeren alles opofferden voor de oefening van het lichaam om te winnen. Dat moest te allen tijde vermeden worden daar de training van het lichaam alleen waarde had met het oog op de leidende geest en de andere, belangrijker verplichtingen in het leven zoals het gezinsleven, de studies, de arbeid en de religieuze activiteiten. Sport was noodzakelijk maar niet de reden van het leven.

Parallel met Van Clés doel zag Pius XII vanaf het einde van de Tweede Wereldoorlog een grote rol weggelegd voor het wielrennen en de wielerkampioenen. 'In de wedren naar het eeuwige leven en de eeuwige glorie, strijdt gij,

niet voor het verwerven van een vergankelijke prijs of een prijs die daar in andere handen kan overgaan, maar met de hoop op een onvergankelijke kroon.'

Een van de beste herauten van die pauselijke sportvisie was Gino Bartali. Op de nationale dag van de Azione cattolica in september 1947 preees Pius XII op het Sint-Pietersplein Bartali publiekelijk aan als een te volgen voorbeeld: 'Kijk naar Gino Bartali, lid van de Katholieke Actie. Hij heeft meerdere keren de begeerde trui gewonnen. Ook jullie dienen te rennen in die denkbeeldige wedstrijd om een nog nobelere overwinningsspalm te behalen: Loopt aldus dat jullie verkrijgen mogen.'

De Italiaanse wielersport werd niet toevallig het geprefereerde werkterrein van de christendemocratie, die de nieuwe Italiaanse republiek lange tijd zou domineren. Samen met eerste minister Alcide De Gasperi (1881-1954) zorgde een leerling van Luigi Gedda (1902-2000) en lid van de Katholieke Actie, Vincenzo Torriani (1919-1996), dat de sportkrant *La Gazzetta dello Sport* en de organisatie van de belangrijke Ronde van Italië na de zwarte tijd van het fascisme door de katholieken gerecupereerd werden.

Pius XII droeg daartoe zijn steentje bij door drie audiënties te verlenen aan de organisatoren en renners van de Giro tussen 1942 en 1952. Hij bestempelde de Ronde niet enkel als een sportief gebeuren, maar als een fenomeen met een zeer hoog humanitair gehalte.

De figuur van Bartali groeide op die manier niet alleen in zijn thuisland, maar in heel wielerminnend Europa uit tot een voorbeeldfiguur van de eerlijke katholieke sportman. Ook in ons land werd hij in die functie opgevoerd. Kranten als *Het Nieuwsblad-Sportwereld* en *De Nieuwe Gids* noemden Bartali het stichtende voorbeeld voor de Vlaamse geestelijkheid en jeugd.

In het jongerenweekblad *Kuifje*, dat sinds 1946 werd uitgegeven op initiatief van Raymond Leblanc (1915-2008) en Hergé (Georges Prosper Remi, 1907-1983), werd Bartali in de aflevering van 27 juni 1965 voorgesteld als een groot kampioen die gedurende tien jaar uitzonderlijke prestaties had geleverd en genoot van een enorme populariteit in zijn land. Natuurlijk werd niet voorbijgegaan aan zijn devoot leven. Tekeningen toonden zijn goede contacten met religieuzen, zijn huiskapel waar hij bad voor elke wedstrijd en zijn dank tegenover de Heilige Maagd na overwinningen. Bovendien werd hij opgevoerd als een bevoorrechte vriend van paus Pius XII.

De Ingoogemse onderwijzerjournalist Albert 'Berten' Lafosse (1916-1980), die goede contacten onderhield met Bartali, schetste de Italiaan in zijn *Herinneringen en sportanedoten als een gelovig man die hem op 14 april 1947 meenam op een pauselijke audiëntie en hem daarna in Firenze zijn huiskapel met altaar en beeld van de Heilige Thérèse van Lisieux toonde*.

Voorbeelden van een katholieke recuperatie van de koers in Vlaanderen (1945-1965)⁹

Uit Van Clés wielerafkomst werd niet alleen Sporta geboren, een christelijk geïnspireerde syndicale actie ten voordele van sportlui, met nationale en diocesane proosten. Dat initiatief ontwikkelde zich tot een volwaardige ACV-vakcentrale die zich inlaat met de professionele belangenverdediging van de sporter (statuut, contractbesprekingen, lonen), vooral van de juridisch vaak vogelvrije wielrenner.

Ook het project van de in Herentals ontstane Vlaamse Wielerschool had (en heeft) banden met Sporta. Nog andere initiatieven van de norbertijn werden voortgezet. Tot op heden blijven de West-Vlaamse Sporta-proosten de Sportabedevaarten op diverse plaatsen (Roeselare, Brugge, Dadizele, Meulebeke, Torhout, Gits) organiseren. In 1998 werd de Roeselaarse Sint-Godelievekerk gekozen als vaste ankerplaats. Er werden pogingen ondernomen om meer sporten bij het gebeuren te betrekken.

Zoals uit de archiefbestanden van KADOC in Leuven blijkt, traden in de naoorlogse periode organisaties van de christelijke arbeidersbeweging op als inrichters van wielervedstrijden. Het bekendste voorbeeld was de Belgische openingsklassieker, de 'Omloop Het Volk', van 1945 tot 2008 georganiseerd door de gelijknamige krant. *Het Volk* maakte van de wielerverslaggeving zijn specialiteit. Vooral zijn *Tourkrantje* – nog op de dag zelf van de ritaankomst van de Ronde van Frankrijk verspreid door vliegende boden – was een belangrijke troef in de concurrentieslag met andere dagbladen.

De tekeningen van de Gentenaar Leo 'Buth' De Budt (1919-2010) van Thomas Pips, de fietsende stripheld die jarenlang een vaste stek had in het *Tourkrantje*, waren enorm populair. In de dagelijkse cartoons zaten stevast twee muizen verborgen die door de lezer ontdekt moesten worden.

Tevens organiseerde *Het Volk* de Ronde van België voor liefhebbers. Op regionaal vlak tekenden de ACW-verbonden Kortrijk en Leper in de jaren 1950 voor de organisatie op 1 mei van de Vijfbergenprijs (beroepsrenners en onafhankelijken). *Het Volk* en de bevriende coöperatieve bedrijven (BAC, De Volksverzekering, Welvaart) zorgden voor publicitaire en financiële ondersteuning.

Dat was ook het geval in Hoboken, waar het lokale ACW sinds 1953 op Hemelvaartsdag mee de Grote Rerum Novarum Wielerprijs (onafhankelijken, liefhebbers, nieuwelingen) organiseerde. De bedoelingen van de initiatiefnemers gingen verder dan de sport: niet alleen moesten de wedstrijden de arbeiders een namiddag gezonde ontspanning brengen, maar allerlei omkaderende manifesta-

⁹ Vanyasacker (Dries), 'Wielerafkomst, een evidentie in de katholieke Lage Landen?.'

ties (met 'volksvermaak', tombola's en randanimatie voor gezinnen) moesten ook duidelijk een tegengewicht bieden voor de socialistische eenmeifeesten.

Ze zouden de Rerum novarumvieringen meer weerklank geven en de 'rode feesten' overschaduwen. Naast de leden moesten ze ook 'buitenstanders die onverschillig staan tegenover de christelijke overtuiging' aantrekken en de uitstraling en naamsbekendheid bij het grote publiek van de christelijke arbeidersbeweging en haar coöperaties vergroten.

Talrijke wielersclubs stelden proosten aan en tijdens zesdaagsen werd al eens een eucharistieviering gehouden. In de geest van het Tweede Vaticaanse Concilie stelde de Brugse bisschop Emiel Jozef De Smedt (1952-1985) op het Sportasymposium over 'Kerk en sport' in 1970 dat sport een cultuurverschijnsel was dat de aandacht en de steun verdiende van de sociale, burgerlijke en kerkelijke instanties. Dat betekende echter niet meteen dat er plaats was voor een echt wielrapostolaat of dat dit de regel werd. Veeleer bleven het katholieke kerkinstituut op zich en veel van zijn ambtsdragers die volkse en commerciële sport met een zeker dedain bekijken. Het was eerder het katholieke middenveld dat zich met het wielergebeuren inliet.

Besluit

Het is duidelijk dat de hardnekkige perceptie en de culturele herinnering dat de Lage Landen en Vlaanderen bij uitstek een katholieke wielersregio zijn, samenhangen met de twee decennia na de Tweede Wereldoorlog waarin Italiaanse toppers, met voorop de katholieke Bartali, er populair waren.

Net als in het christendemocratische Italië, dat nauw samenwerkte met Pius XII en zijn opvolgers, begon de katholieke kerk in Vlaanderen, België en Nederland in de jaren 1945-1965 aan een poging om de professionele wielersport voor zich te winnen.

Kampioenen als Schotte, Rik Van Looy (*1933) of Merckx werden graag als katholiek voorgesteld. Het katholieke middenveld richtte meer en meer wielerswedstrijden in op katholieke feestdagen. Zo was er het fenomeen van de Rerum novarum wedstrijden op Hemelvaartsdag.

Wielersclubs stelden aalmoezeniers en proosten aan en tijdens zesdaagsen werd al eens een eucharistieviering gehouden. Enerzijds bleven de meeste seculiere en reguliere geestelijken die volkse beroepssport met een zeker dedain bekijken. Anderzijds was (en is nog steeds) het professionele wielermilieu een gesloten wereld.

Daarom was het wielrapostolaat van de norbertijn Van Clé vanaf 1936 tot zijn dood in 1955 des te uitzonderlijker. Eerst en vooral omdat hij al tijdens het in-

terbellum zijn apostolaat vorm gaf terwijl de overwegende visie van de kerk – bij monde van de dominicaan Callewaert en de jezuïet Morel – op professionele competitiesport en in het bijzonder op het profwielrennen eerder negatief was. Het was ook uitzonderlijk vanwege Van Clés bijna geïsoleerde en succesvolle strategie. We zijn ons ervan bewust dat we in deze bijdrage niet alle in de inleiding gestelde vragen hebben opgelost. Verder onderzoek, vooral dan met betrekking tot Nederland, dient zeker nog te gebeuren. De focus lag hier vooral op Vlaanderen en België. Dat hangt ontegensprekelijk samen met de onmiddellijke opkomst in die regio van het professionele wielrennen aan het begin van de twintigste eeuw. Vandaar ook dat we via enkele voorbeelden peilden naar een eventuele band tussen de professionele wielersport en de katholieke cultuur in Vlaanderen.

De evolutie tussen 1900 en 1971 toonde dat pas toen de professionele wielersport echt populair werd, met name in het interbellum, er bij het kerkgezag en bij seculiere en reguliere geestelijken aandacht was voor het fenomeen. De kerk bond de strijd aan tegen de excessen van een nieuw heidendom waarvan het professionele wielrennen de vaandeldrager was. Onder impuls van Van Clé en de veranderende houding van de kerk na 1945 tegenover sport in het algemeen werd die strijd omgebogen in een specifiek wielrapostolaat.

DRIES VANYSACKER

IS ALS PROFESSOR VERBONDEN AAN DE FACULTEIT THEOLOGIE EN RELIGIEWETENSCHAPPEN KU LEUVEN. ZIJN HOOFDONDERZOEK GAAT OVER DE RELATIE TUSSEN SPORT EN RELIGIE.

UITGELEIDE VELOMUSEUM.BRUSSELS

Mike Carremans

Op donderdag 11 juli 2019 viel het doek over 'VELOMUSEUM.brussels'. Tien maanden lang dompelde het AMVB zijn bezoekers niet enkel onder in de rijkdom van de Brusselse fietsgeschiedenis maar werd ook een blik geworpen op de toekomst. Dankzij de financiële steun van onder andere de Vlaamse Gemeenschap, het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, de Stad Brussel en de Nationale Loterij kon VELOMUSEUM.brussels een brede waaier aan activiteiten aanbieden. Ook was de bereidwilligheid en het enthousiasme van talrijke partnerorganisaties zoals Muntpunt en CyCLO hierin onontbeerlijk. Al dit enthousiasme zorgde er dan ook voor dat de deuren van VELOMUSEUM.brussels niet zoals gepland gesloten werden op 27 januari maar werden opgehouden tot aan de Grand Départ van de Ronde van Frankrijk die in hartje Brussel plaatsvond. Uiteindelijk klokte VELOMUSEUM.brussels af op 4.069 bezoekers en een 70-tal groepsbezoeken.

Wie niet genoeg kon krijgen van heel de Tourgekte kon van 28 mei tot 17 augustus ook terecht in Muntpunt voor het tweede luik van de tentoonstelling 'Velomuseum On Tour'. Deze expo belichtte de geschiedenis van Brussel en de Brusselse renners die naam maakten in de Ronde van Frankrijk. Toch hield het na deze expo niet op. Samen met Muntpunt en gidsenorganisaties Brusselsbinnenstebuiten en Cactus werkte het AMVB onder de noemer 'BRUSSEL FIETST' vier fietsroutes uit die zowel het fietsergoed als de ontwikkeling van Brussel op gebied van wonen, werken en leven in kaart brengen.

Om VELOMUSEUM.brussels helemaal af te sluiten mocht het AMVB haast dag op dag een jaar na de opening van de tentoonstelling de Bike Brussels Award 2019 in de categorie 'Organisaties' in ontvangst nemen. Met deze kers op de taart mag het AMVB niet enkel voldaan terugblikken maar ook met een fikse lading nieuwe energie nieuwe projecten in de steigers zetten.

De BRUSSEL FIETST kaarten zijn gratis verkrijgbaar in het AMVB of Muntpunt en digitaal raadpleegbaar via RouteYou.

VELOMUSEUM.brussels

Waarom Brussel al 150 jaar een fietsstad is.
Bruxelles, une ville cycliste depuis 150 ans.
Brussels, a cycling city for 150 years.

ELABORADO

Debelen America de Air-Jet

ACERCA DE LA BICICLETA
Bicicleta, una de las invenciones más importantes de la historia humana, que ha permitido el desarrollo de la industria y el comercio, así como el transporte de personas y mercancías.

ENTREPRISES - BEDRIJVEN

BIKE BRUSSELS AWARDS 2019

WINNER

ARCHIEF EN MUSEUM VOOR HET
VLAAMS LEVEN TE BRUSSEL

In samenwerking met de Sportdienst van de Vlaamse Gemeenschapscommissie organiseert de VELDMUSEUM Brussels. Het Velomuseum ontving groepen kinderen en volwassenen die nog niet of net fietsen om hen bekend te maken met het historische emancipatorische aspect dat het fietsen inhoudt.

CROEN & GRUIS

KONING & KANAAL

SPOREN & WIELEN

HOOCH & LAAG

BRUSSEL FIETST

De BRUSSEL FIETST kaarten zijn gratis verkrijgbaar in het AMVB of Muntpunt en digitaal raadpleegbaar via RouteYou.

ARCHIEFAANWINSTEN

ZOMER 2019

Veerle Soens

Festival van Vlaanderen

[BE AMVB 362]

Het Festival van Vlaanderen (Gent, °1958) is een jaarlijks weerkend muziekenvenement op verschillende locaties in Vlaanderen en Brussel. Oorspronkelijk was dit een zomerfestival, maar tegenwoordig vinden de meeste activiteiten plaats in de late zomer en de vroege herfst. Sinds 1995 koos de Brusselse editie voor de naam 'Festival van Vlaanderen Brussel-Europa'. De samenwerking met de Gentse organisatie bleef tot 2008 heel sterk. In 2004 besloot het Festival na een herbronningsperiode samen te

werken met de radiozender Klara en vonden de concerten plaats onder de naam Klarafestival.

Het archief uit de periode 2006-2017 werd overgedragen aan het AMVB. Je vindt er statuten, verslagen van de Raad van Bestuur, subsidiedossiers en projectdossiers in terug. Daarnaast werd ook heel wat communicatiemateriaal overgedragen zoals flyers, affiches, banners, programmaboekjes, CD's en DVD's. Het archief wordt geschoond en geïnventariseerd maar kan voorlopig nog niet geconsulteerd worden.

Guy Devroede (°1947)

[BE AMVB VERZ 24]

Guy Devroede was beroepshalve lange tijd actief binnen de NCC en meer dan tien jaar directeur van het departement Onderwijs van de VGC. Daarnaast is hij in Brussel bekend als politiek analist van de verkiezingsuitslagen bij *Bruzz*. In de zomermaanden van 2019 ging het AMVB bij hem een verzameling documentatie ophalen over de Gemeenteraadsverkiezingen en Gewestverkiezingen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest uit de periode 1995-2009. De verkiezingsresultaten, lijstverdelingen, persknipsels, verslagen van debatten en zijn informatiefiches vormen een mooie aanvulling op de verkiezingsdocumentatie die het AMVB al in zijn bezit heeft.

Freddy Neyts (°1964)

[BE AMVB 363]

Freddy Neyts was sinds de oprichting van TV Brussel in 1993 twaalf jaar lang voorzitter van deze televisiezender. Hij schonk ons recent de stichtingsdocumenten van TV Brussel en enkele persoonlijke items. In april 2016 verving Bruzz TV Brussel, FM Brussel, Brussel Deze Week, Agenda en brusselnieuws.be. Voortaan biedt een gecentraliseerde redactie nieuwsinhoud aan op alle platformen onder de merknaam Bruzz.

Ancienne Belgique

[BE AMVB 196]

De Ancienne Belgique (AB) in Brussel

is een van de grote culturele instellingen van de Vlaamse Gemeenschap in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en staat sinds 1931 bekend als amusements-theater. Anno 2019 bestaat de Ancienne Belgique 40 jaar. Wat ooit begon als een music-hall die namen presenteerde als Salvatore Adamo, Jacques Brel, Johnny Hallyday, Sylvie Vartan of Les Chats Sauvages is ondertussen een internationale referentie geworden op vlak van rock- pop- en wereldmuziek. De AB doet nog steeds wat het al jaren doet: interessante nieuwe en gevestigde artiesten presenteren aan een zo ruim mogelijk publiek van muzikliefhebbers. Met passie voor muziek en liefde voor publiek. De af-fichecollectie van AB is behoorlijk uitgebreid en bevat heel wat collectors items. Naar aanleiding van de 40-jarige verjaardag van de AB werden hier nog wat exemplaren aan toegevoegd.

Jette Sportief

[BE AMVB 361]

In het zog van Velomuseum bezorgden een aantal sportclubs archief aan het AMVB. De wielclub 'Jette Sportief' ontstond in 1966. Secretaris Johan Van Win verzamelde voor het AMVB de jaarverslagen, de persknipsels en infobrochures uit de periode 1966-1997. Dit archief werd geïnventariseerd. Gezien het openbaar karakter van het bronnenmateriaal zijn deze stukken vrij raadpleegbaar voor het publiek.

BALANSOPMAAK VAN TWE E UITTREDENDE ARCHIVARISSEN

Kathleen De Blauwe

Jens Bertels en Frederik Geysen werkten beiden respectievelijk van november 2017 tot juni 2019 en september 2013 tot juli 2019 als archivaris in het AMVB. Bij hun vertrek stelden we hen een aantal vragen over hun beroep, de werking, de collectie en hun verwezenlijkingen. Kathleen De Blauwe interviewde hen achtereenvolgens op 26 juni en 5 juli 2019. De vrijwilliger Annelies Van der Meulen schreef het volledige interview uit.

JENS BERTELS

Welke archiefmomenten zullen je bijblijven?

Ik heb hier anderhalf jaar gewerkt, niet zo lang. De meest bepalende momenten waren eigenlijk de dingen die ik voor het eerst deed. Zoals bijvoorbeeld het eerste plaatsbezoek bij Link=Brussel, hier achter de hoek samen met Frederik. Er was eerst een introductiegesprek met de coördinator. Zij stelde een aantal vragen en wij informeerden naar de geschiedenis van de werking en de situatie van het archief. Dan zijn we ook gewoon gaan kijken naar het archief dat verspreid stond over de bureaus, de kelder en de zolder.

Het is interessant om voor de eerste keer ergens toe te komen en na te gaan in welke toestand zich het archief bevindt. Ik verwachtte eigenlijk een heel slechte situatie en het was niet perfect maar ook niet rampzalig. Het was eigenlijk wel tof om dat zo eens een eerste keer te zien en daarmee bezig te zijn. Het is ook spannend omdat je je afvraagt wat er gaat gebeuren, welke vragen er gesteld zullen worden en wat de verwachtingen over de archivaris en depotconsulent zullen zijn.

Wat waren jouw hoogtepunten ?

Het moment waarop je beseft dat je zicht krijgt op de textuur van de collectie: wat zit erin, wat zijn de mogelijkheden, wat zijn de problemen. Het gestaag groeien van het besef dat je het in de vingers begint te krijgen vond ik zelf één van de plezierigste momenten bij het AMVB. Als je met archief bezig bent, vind je altijd wel iets dat je niet per se verwachtte dat je zou vinden maar ergens wel hoopte. Bijvoorbeeld de persoonsarchieven. Je hebt veel verenigingsarchieven die niet in de archieven terecht komen, maar er zitten dan delen van dit soort archief in

een persoonsarchief van iemand omdat die persoon in kwestie bestuurder is geweest in de vereniging. Ik vond het altijd heel leuk om dat soort dingen te vinden omdat je dan toch een deel van de geschiedenis mee in kaart kunt brengen.

Op welke verwezenlijkingen ben je het meeste trots?

Ik ben vooral blij met mijn bijdragen aan het beleidsplan en het meewerken aan het acquisitie- en afstootbeleid. Dat zijn de zaken waar ik het meest content van ben omdat ik dat mee heb gerealiseerd. Ik vind zelf dat het fietsproject, Velomuseum, een mooie verwezenlijking van het AMVB is. Er mag met trots op teruggekeken worden.

Wat was je taak binnen het AMVB?

Er waren serieus wat taken, denk ik. Het ging dan om het depotconsultenschap met vormingen, plaatsbezoeken en ook wat vergaderingen met TRACKS om de toolbox voor collectiezorg en kunstenaarsarchieven te schrijven. Daar stak ik veel tijd in. Ik gaf ook vormingen over mappenstructuur, algemene basis archiefzorg. Ik werkte ook mee aan beleidsdocumenten zoals acquisitie- en afstootbeleid, het algemene beleidsplan en andere taken zoals onderzoekers helpen bij hun vragen, raadplegingen mogelijk maken, overdrachten verzorgen. Een andere grote taak was het samen uitwerken van de website en de digitale leeszaal. Ook archieven ontsluiten. Dat waren de belangrijkste taken.

Hoe omschrijf jij het beroep archivaris?

Ik denk dat de job van archivaris een heel diverse job is. Het wordt ook steeds meer divers en complexer door onder andere de digitalisering. Ik vind het heel moeilijk om éénduidig te definiëren wat een archivaris moet doen maar mijn eigen 'dada' ligt toch een beetje bij vrij strikte collectiewerking. Ik ben ook wel heel geïnteresseerd in de theoretische conceptuele debatten over archivaliek.

Wat bedoel je met 'collectieverwerking'?

Puur ontsluiten, verwerken, onderzoek mogelijk maken. Ik zou eigenlijk zelf ook wel, maar dat heeft wel tijd nodig om te groeien, meer willen inzetten op het aanprijzen van de collectie bij onderzoeksgroepen. Ik zou ervoor willen zorgen dat er thesen en bachelorscripties over de collectie worden geschreven en dat er groepen studenten op komen werken. Ik heb in mijn opleiding gemerkt dat proffen en onderwijzers het als een troef zien als het materiaal gedigitaliseerd is en digitaal vindbaar is. Ik vind het belangrijk dat geschiedenisstudenten in de archieven zelf komen. Als archivaris wil ik daar graag tijd en energie insteken door bijvoorbeeld de kennis en onderzoekspistes die je opdoet bij het ontsluiten en

verwerken van archieven, aan universiteitsgroepen voor te stellen, door samen een bepaald onderzoekstraject opstarten, of door artikels over bepaalde delen van de collectie te schrijven in tijdschriften. Als je een bepaald archief verwerkt en ontsloten hebt, kan je er kort iets over schrijven zodat het publiek weet dat het archief raadpleegbaar is. Dat vind ik een belangrijk aspect van een archivaris in een culturele erfgoedinstelling.

Zijn er een aantal voorbeeldfiguren of kerndenkers die jouw geïnspireerd hebben?

Tijdens mijn stage waren er wel een paar denkers en archivariessen die me wel geïnspireerd hebben. Vooral principes over de ethiek van de archivaliek, concepten zoals archiefdiversiteit, representatie van de samenleving, tegenwerken van archiefstiltes, de macht die gepaard gaat met archiveren en de keuzes die je maakt als archivaris. Er zijn wel een paar belangrijke archivariessen. Je hebt Mark Grene, dit is een Amerikaanse archivaris en die schreef altijd een beetje polemisch om de archivaris stil te laten staan bij bepaalde problemen, bijvoorbeeld over social justice of archieven van repressieve regimes. Ook hier in België heeft Gustaaf Janssens hier interessante dingen over geschreven. Vooral dat soort archivariessen hebben me geïnspireerd.

Wat is jouw lievelingsstuk of collectie in het AMVB?

Ik vind het CCC [Contact- en Cultuurcentrum] archief heel interessant omdat je daar de stichtingsvergaderingen kan terugvinden. Voor veel mensen is dat natuurlijk heel saai maar ik vind het heel interessant om te lezen dat er eind jaren 60 bepaalde figuren en organisaties samenkwamen om die gemeenschap te vertegenwoordigen en te coördineren. Deze samenwerkingen groeiden vanuit een bepaalde noodzaak die op dat moment gevoeld werd binnen die gemeenschap. Ik vind het heel interessant om die vergaderingsverslagen en plannen van toen te lezen. Je kan ze dan ook afzetten tegen wat er is gebeurd en wat is verwezenlijkt en wat niet. Ik denk dan bijvoorbeeld aan de plannen om van het Martelarenplein een Vlaams centrum te maken. Ik vind het heel fascinerend om dan vast te stellen dat het dan uiteindelijk niet is doorgegaan. In het CCC-archief vind je ook heel wat figuren terug die heel actief waren en die we niet echt meer kennen en niet worden meegenomen in het collectief geheugen. Vooral dat maar natuurlijk ook de KVS en het AB-archief vind ik heel interessante en belangrijke collecties. Ik denk dat archieven zoals CCC en bepaalde werkgroepen in de NCC heel interessant zijn.

Welke tips of gouden raad heb je voor je opvolgers?

Dat vind ik moeilijk. Ik denk, en dat is misschien een ook een dubbele tip, om goed te luisteren en de analyse over de organisatie en de werking goed te lezen maar ook zelf te onderzoeken wat de situatie is. Of ten minste een eigen visie over ontwikkelen. Je zou die twee heel goed tegen elkaar kunnen afwegen. Je kan niet zomaar volledig op je eigen analyse zelf beginnen, maar je kan ook niet zomaar overnemen wat je van X krijgt. Kijk zelf wat je ervan vindt en stel ook prioriteiten.

FREDERIK GEYSEN

Wat was jouw motivatie om voor het AMVB te werken?

Ik kwam van de opleiding en ik wilde eigenlijk gewoon in een archief werken en liefst in een historisch archief. Ik ben ook historicus van opleiding en ik zit eigenlijk heel graag in een omgeving met allemaal historische bronnen. Dat was effectief volledig het geval in het AMVB en dat stond me vanaf het begin aan. Als archivaris ben je natuurlijk graag bezig met het structureren van chaotische informatie. De historische beleving was een mooie bonus, maar het was vooral een fijn archief om mee aan de slag te gaan.

Je werkt hier sinds 2013 en nu is het 2019. Wat is er veranderd in het AMVB sinds jij hier werkt?

Ik denk dat we een beetje naar standaardisering van bepaalde processen zijn gegaan. In de voorbije jaren was ook de digitalisering van audiovisuele dragers zeer aanwezig. We hebben verschillende grote archieven binnengehaald. We hebben gevochten tegen het alomtegenwoordige plaatsgebrek. We hebben wel niet zo veel inventarissen kunnen maken. Als beginnende archivaris zou je je kunnen inbeelden dat je de hele dag niks anders doet. Wat er wel veranderd is, is dat we heel veel archieven toegankelijk gemaakt hebben, zij het op een iets laagdrempeliger niveau. Ondertussen hebben we ook Brussel zien veranderen, de aanslagen meegemaakt, de verandering van de wijken. Het AMVB zelf blijft het AMVB.

Zijn er gebeurtenissen uit het verleden, die belangrijk zijn om te weten en die het verhaal van het AMVB ook kleuren?

Ja, maar dan gaat het vooral over de collectie. Het AMVB heeft een beetje een

bewogen sociale geschiedenis maar het is dan vooral gericht naar mijn opvolgers. Ik denk dat wanneer je hier binnenkomt je als archivaris soms denkt: 'Hoe komt het in godsnaam dat dit of dat nog niet gebeurd is? Of dat dit zich nog altijd in deze toestand bevindt? Of waarom is dat nog niet gedaan is?'. Als je echt aan het werk bent, merk je dat er zoveel dingen tegelijk gebeuren en dat er altijd wel ergens prioriteiten zijn. Je moet inspelen op de acute noden en eigenlijk is er zoveel te doen. De dingen waarvan je op voorhand dacht dat je die als eerste zou doen, krijg je dan uiteindelijk niet gedaan.

Op welke verwezenlijkingen ben je het meeste trots?

Ik ben, denk ik, het meest trots op twee zaken. Ten eerste moest in 2014 een deel van de polyvalente ruimte worden afgeschermd door een houten wand en achter die wand had zich een soort nooddepot ontwikkeld. Ik versta heel goed dat er soms een acuut plaatsgebrek is maar dat was uitgegroeid tot een gigantisch doolhof van rekken en stapels dozen. Op een bepaald moment hebben we gezegd dat het zo niet verder kon. We gingen er een volwaardig depot van maken. Die zomer van 2014 hebben we eigenlijk enorm veel werk verzet en het eindresultaat was echt dag en nacht verschil met de situatie ervoor. Dus dat was een fijne realisatie om trots op te zijn.

Ik heb hier altijd dingen gedaan die ik graag deed omdat ik ze goed kon. Ik vond het altijd heel fijn dat ik van de collega's de grafieken en tabellen mocht maken. Er zijn een paar procedures of handleidingen en beleidsdocumenten die ik meer inzichtelijk heb kunnen maken door ze te voorzien van leuke informatietabellen of schema's waar ik mijn ei in kwijt kon. Dat vond ik altijd leuk om zoiets te doen.

Wat waren voor jou de hoogtepunten?

Die heb ik zojuist opgenoemd, één van die dingen was de herinrichting van het depot. De andere hoogtepunten zijn het binnenhalen van archieven zoals dat van Bronks en dat soort zaken. Of als je een geslaagde lezing of vorming geeft. Je bent dan blij dat je ervan af bent en dan ben je trots dat het gelukt is. Dat zijn hoogtepuntjes.

Wat zou je anders doen?

Ik denk dat ik misschien wel graag zeg dat ik het nu anders zou doen, maar ik wil nog zien of het zo wel zou zijn. Ik denk dat ik strenger zou zijn voor archiefvormers of mensen die hier materiaal aanbieden. We zijn ons erg bewust van de nood van strenge selectiecriteria. Maar als beginnende archivaris kom je binnen en op dat moment ben je de enige archivaris. Er wordt je van alles aangeboden en je denkt dat het allemaal interessant is. Je wil eigenlijk niet zozeer je stempel

drukken maar je hebt vooral schrik om het niet zo goed te doen als de voorgangers. Als ze iets aanbieden, heb je schrik om dat te weigeren omdat je denkt dat je iets gaat weigeren dat je achteraf gezien niet had moeten weigeren. Als ik nu zou beginnen, zou ik vanaf dag één meer bewust proberen te zijn van de selectiecriteria van ons collectieprofiel.

Kun je 'archief' eens uitleggen?

Ja. De schoolse definitie is dat een archiefstuk een document is dat in eender welke vorm ontvangen of opgemaakt wordt bij de uitvoering van taken van de archiefvormer of ter handhaving van zijn of haar rechten. Dat komt erop neer dat een archiefstuk eigenlijk alles is wat een persoon of organisatie bewaart om zijn werk te kunnen doen, om aan te tonen dat hij zijn werk gedaan heeft of à la limite om zich achteraf te kunnen herinneren wat hij gedaan heeft. Een archief heeft ook een hele structuur die logisch opgebouwd is en die afhankelijk is van het proces van de archiefvorming.

Kan je voorbeelden geven van achtergrondliteratuur?

Ja, mensen die zich willen bijscholen in de archiefkunde kunnen het blauwe boekje nalezen. Het boekje archiefterminologie is een boekje van 60 à 70 pagina's. Ze kunnen er een leuke inleiding lezen. Mensen die er echt dieper op willen ingaan kunnen zich tot de opleiding richten. Het *Archievenblad* of de *Meta* lezen kan ook.

Wat is jouw lievelingsstuk of collectie in het AMVB?

Dan kom ik terecht bij de oudste stukken die we hebben, de ledenboeken van de Rederijderskamers. Als je nu echt vraagt: 'Duid nu een favoriet stuk aan'. Dan zou ik naar die stukken gaan.

Heb je nog een eigen theorie of iets dat je verder zou willen uitwerken in het AMVB?

Ja, we zijn heel erg bezig geweest, zoals ik daarstraks gezegd had, met de hele problematiek van acquisitie, afstoot, collectie, profiel, waardering, selectie. Dat is iets wat in de toekomst alleen maar belangrijker zal worden. We hebben daar een theorieday over georganiseerd. Ik heb veel zin om dat in de praktijk om te zetten en dan te zien hoe er in de collectie meer ademruimte gecreëerd wordt. Hoe de collectie scherper afgelijnd wordt. Ik kijk er naar uit om daar mijn schouders onder te zetten maar ben ervan overtuigd dat de opvolgers dit minstens even goed gaan doen.

EEN FUCHSIA ROKJE

OVER DE TONEELKOSTUUMS VAN DITO'DITO

Frank Vanhaecke

Er hangt een frivool minirokje in het AMVB. Niet dat iemand haar rokje tussen de archiefrekken is vergeten, neen het maakt deel uit van de wat extravagante verzameling theaterkledij van de Brusselse groep Dito'Dito, waarvan het AMVB het hele archief bewaart en dus ook de acteurskledij. De collectie werd reeds uitvoerig beschreven door Stephanie Aertsen en Patricia Quintens respectievelijk in *Arduin 8* en *Arduin 9*.

Nu is extravagant niet echt het juiste woord want de meeste van de klederen zijn eigenlijk behoorlijk ordinair. Op de 'oosterse' kostuums (*Het vergeten dorp*) na blinkt de collectie vooral uit in haar gewoonheid. Eigenlijk zou je er zo mee op straat kunnen. Het zijn blouses, jurken, rokken en broeken, jasjes en pullovers waarvan er duizenden in de grootwarenhuizen te vinden zijn.

Alhoewel: het is ordinair met een kantje af. Aan elk kledingstuk is wel iets dat opvalt, de kleur, een vreemd borduursel, het formaat. Iets waardoor de kleren cartoonesk worden, ze té veel zichzelf uitbeelden. Kitch. In hun geflippte gewoonheid drukken ze uit wat de personages waren bij Dito'Dito: cartooneske types van confronterende ijdelheden en frustraties.

Welke kennis heb je nodig om tot een goed collectieprofiel te komen ?

Je hebt eerst een goede kennis nodig van wat er wel en niet thuishoort in de collectie. Je hebt ook kennis nodig over hoe Brussel, de instellingen en de Nederlandstalige wereld in elkaar zitten. Als je dat niet hebt, kan je ook slecht inschatten of hier iets wel of niet thuishoort. Dus je hebt enerzijds kennis van collectieprofiel nodig en anderzijds je pure theoretische archivarissenkennis. Je hebt ook de kennis van Brussel en de context van de organisatie van wie je de vraag krijgt.

Welke tips of gouden raad heb je voor je opvolgers?

Probeer vooral niet te panikeren wanneer je ziet dat er nog veel werk aan de winkel is. Er is veel werk, maar er is ook veel ruimte om op korte of middellange termijn veel werk te verzetten. Het AMVB, zoals elk team waarschijnlijk, is een soort puzzel van verschillende competenties. Dus, leer je collega's kennen en leer waar ze wel en niet goed in zijn en laat ze zo veel mogelijk dingen doen die ze graag doen maar verlies daarbij ook niet uit het oog dat er sommige dingen zijn die niemand graag doet, maar die belangrijk zijn. Dat zijn zo de dingen die ik wil meegeven.

Een rokje dus, een fuchsia rok uit het stuk *Kortom / Enfin bref* (2000), naar een tekst van Rudi Bekaert en in samenwerking met de groep transquinquennal. De dialogen lopen over scherpe woorden voor de rijke bourgeoisie en de perversie van geld en macht. In het stuk wordt alles gelijkgetrokken: decor en kostuums zijn in fuchsia met een dessin van vierkanten. Personages lopen rond in pijamaachtige ensembles, sociale verschillen en gender vallen volledig weg. Het maakt hun uitlatingen van hypocriete kleinburgerlijkheid des te verrassender of burlesker, hun ijdelheden naakt tegen de achtergrond van geruite fuchsia.

Wie bedenkt zoiets? Dito'Dito was een collectief, iedereen bedacht alles. Op de archiefiches van de kledingcollectie in het AMVB staat nogal lapidair vermeld: 'Vervaardiger: Van Assche, Lies'. Alsof zij enkel de naaister was, wat ik mij in het geval van Dito'Dito onmogelijk kan voorstellen.

Op naar Lies. We vinden haar in het multidisciplinair muziektheaterhuis deFeniks in Mortsel. Lies Van Assche is er heel erg bezig zichzelf te zijn. Na haar jarenlange ervaringen en intense samenwerking met Dito'Dito als collectief groeide zij door als textielkunstenaar en tenslotte als gangmaker en katalysator voor kunstprojecten met textiel. De vzw Doek die ze leidt is een 'transversaal textielplatform dat ontwikkelaar, incubator, connector en aanstoker is voor artistieke, educatieve, experimentele, innovatieve, circulaire en social-design processen, projecten en concepten waarin maatschappelijke verandering en textiel de rode draad vormen'.

Kortom, collectieve artistieke arbeid, intercultureel, geëngageerd, confronterend, risicovol en met een grote wederkerigheid: attitudes die zo op het lijf van Dito'Dito hadden kunnen worden geschreven.

Lies Van Assche's portfolio van kostuumontwerpen voor theater, film, opera en dans is indrukwekkend (zie liesvanassche.com) en wordt geflankeerd door onderzoek, kunstprojecten, social design, regie en dramaturgie.

Met Doek vzw (opgericht in 2012) heeft ze precies wat ze wil: een platform voor textiel als een maatschappelijke, duurzame kunst, collectieve creativiteit als motor voor sociale verandering en innovatie.

De 'vervaardiger' op de Dito'Dito kostuumfiches blijkt een totaalkunstenaar geworden, met een indrukwekkend groter werkingsveld dan een standaard kostuumontwerpster. Eigenlijk viel er met Dito'Dito niets anders te verwachten.

De theaterkostuums in het AMVB tonen voor een keer het begin van iemands carrière, de pit waar rond later een verrassend oeuvre is gegroeid. Het archief is een poort naar vele werelden.

HET ARCHIEF VAN DE NATIONALE BANK VAN BELGIË

Arnold De Schepper

De Nationale Bank van België (NBB), één van de oudste nog bestaande nationale instellingen, beheert een archief dat een schat aan nuttige informatie bevat over de monetaire geschiedenis van ons land. Als dusdanig is het een populair onderzoeksterrein voor academici in binnen- en buitenland.

Historiek

'...Het plan van het klasseeren van het archief van elken dienst der Bank zal worden opgemaakt volgens een ideologische methode die zooveel mogelijk de onderverdelingen van de diensten met de noodzakelijke souplesse zou eerbiedigen, opdat de klasseering aan de praktische vereischten zou beantwoorden. De onderverdelingen van elk plan zullen gesteund zijn op de deca-numerieke methode, zonder nochtans vier cijfers te overtreffen. Het eigen archief van elken dienst zal in de mate van het mogelijke verminderd worden door het overbrengen der dokumenten naar de centrale bewaarplaats. De duurtijd voor de bewaring zal worden vastgesteld na ruggespraak te hebben genomen met den dienst der Geschillen...]'¹

Van een bijna 170 jaar oude instelling² mag men verwachten dat zij beschikt over een uitgebreid historisch archief. Nochtans dient beklemtoond te worden dat dit archief er tot de Tweede Wereldoorlog maar chaotisch bij lag. De verschillende entiteiten (departementen en diensten) van de NBB beheerden tot de jaren 1940 van de vorige eeuw hun eigen archieven en er werd pas na een kleine eeuw overgegaan tot inventarisatie en centralisatie van het volledige archief.

¹ Notulen Directiecomité NBB van 02/06/1943.

² De Nationale Bank van België werd in 1850 opgericht onder impuls van toenmalig Minister van Financiën Frère-Orban.

Belgische bankbriefjes ca 1850, respectievelijk 100 en 1000 Belgische frank [Verz. NBB]

Het was op advies van dhr. E. Sabbe, een specialist van het Algemeen Rijksarchief, dat de NBB in 1942 haar archiefbeleid volledig herzag en begon te werken met gestructureerde ordeningsplannen die voor elke entiteit min of meer identiek werden opgebouwd en waarbij de eigenlijke papieren archieven in een centraal depot werden gestockeerd onder toezicht van een gespecialiseerd team.

De uitdagingen voor dit team waren niet te onderschatten. De verschillende entiteiten moesten gesensibiliseerd worden om een degelijk archiefbeleid te voeren, m.a.w. zij moesten een nieuwe bedrijfscultuur aanleren waarbij op regelmatige basis archiefneerleggingen naar het centrale depot plaatsvonden en al even regelmatig de noodzakelijke vernietigingen werden georganiseerd. Het feit dat men zelf niet onmiddellijk meer de hand kon leggen op gearchieveerde documenten maar hiervoor afhankelijk werd van de snelheid en de nauwkeurigheid van het bureau Centraal archief zal vermoedelijk voor de nodige discussies en spanningen hebben gezorgd. Maar de transparante beslissingen van het Directiecomité, samen met de daaropvolgende dienstorders die een correcte uitvoering van deze beslissingen moesten garanderen, hebben er uiteindelijk voor gezorgd dat de zelfdiscipline inzake archivering bij de entiteiten steeds meer ingang vond en sedert de jaren 1960/1970 als vanzelfsprekend wordt beschouwd.

De werking en enkele archief-technische aspecten

In het pre-digitale tijdperk werd met een steekkaartensysteem gewerkt dat vanaf het begin van de jaren 1990 systematisch werd geïnformatiseerd in MS Access. Zo werden er tussen 1992 en 2018 meer dan 500.000 records ingevoerd. Elk ordeningsplan is opgebouwd volgens een boomstructuur, waarbij voor elk niveau binnen deze structuur een afzonderlijke Access-tabel is opgesteld.

TABEL 0	ALLE ENTITEITEN (DEPARTEMENTEN EN DIENSTEN)	BV. CR2050 (KREDIETCENTRALES)
TABEL 1	ALLE HOOFDSTUKKEN	BV. 01.00.00.00
TABEL 2	ALLE HOOFDRUBRIEKEN BINNEN DEZE HOOFDSTUKKEN	BV. 01.01.00.00
TABEL 3	ALLE RUBRIEKEN BINNEN DEZE HOOFDRUBRIEKEN	BV. 01.01.01.00
	EN EVENTUEEL NOG ÉÉN NIVEAU VERDER	BV. 01.01.01.01
TABEL 4	AL DE DATA (= DE EIGENLIJKE DOSSIERS)	

Tabellen 0, 1, 2 en 3 vormen samen de ordeningsplannen. Deze tabellen zijn in MS Access met elkaar doorverbonden via een speciale code voor elke aparte

Kopie van een Koninklijk Besluit van 4 september 1850 met daarin de statuten van de NBB [Verz. NBB]

entiteit, in dit voorbeeld CR2050, zodanig dat voor elke entiteit een afzonderlijk ordeningsplan met boomstructuur op het computerscherm verschijnt. In tabel 4 worden de te archiveren dossiers ingevoerd en hier dient het onderscheid te worden gemaakt tussen permanent te bewaren archieven (= historische archieven) en tijdelijk te bewaren archieven.

Permanent te bewaren archieven

De invoer van permanent te bewaren archieven gebeurt volgens de adresregistratiemethode. Dit betekent dat één enkel adres overeenstemt met één enkel dossier. Elke archiefdoos krijgt een alfanumerieke code, dit begon ooit bij A001 tot A999, B001 tot B999, C001... enzovoort.³

Binnen een archiefdoos krijgt een dossier ook nog een volgnummer, d.w.z. dat bv. het dossier met als adres G596/4 het vierde dossier is in archiefdoos G596.

Tabel 4 bevat voor elk archiefdossier dit adres zodanig dat in de archiefkluis waar het historisch archief wordt bewaard een op te zoeken dossier snel teruggevonden wordt, aangezien de archiefdozen alfanumeriek geklasseerd zijn.

Belangrijk hierbij is dat dossiers systematisch naast elkaar geklasseerd worden tot de archiefdoos vol is, ongeacht van welke entiteit de dossiers afkomstig zijn. Het is bijgevolg perfect mogelijk dat, bij wijze van voorbeeld, een dossier van de dienst Boekhouding zich naast een dossier van de Juridische dienst bevindt. Dit vormt geen enkel probleem aangezien elk dossier een individueel adres heeft en via de Access-database zeer snel teruggevonden wordt. Een onderlinge samenhang binnen een archiefdoos is dus helemaal niet nodig want die samenhang is er in het ordeningsplan. Dit systeem biedt bovendien het voordeel dat geen enkele archiefdoos slechts gedeeltelijk gevuld is.

Een concreet voorbeeld:

Een directeur wenst de notulen in te kijken van de vergadering van de Regentenraad van 8 september 1971. De archiefmedewerk(st)er opent de Access-databases en klikt op het ordeningsplan van de dienst Secretariaat, die verantwoordelijk is voor de administratie van de bestuursvergaderingen en die als code YD2840 heeft. Binnen dit ordeningsplan klikt hij/zij

³ Er wordt momenteel al gearchiveerd in de omgeving van Z/700. Dit betekent dat het alfabet bijna rond is en dat er binnenkort bij het adres een nieuw teken toegevoegd zal moeten worden voor een nieuwe alfanumerieke reeks archiefdozen, bv. Aa001 tot Aa999, Ab001 tot Ab999. Dit betekent tevens dat het gewicht van het historisch archief ruw geschat kan worden op 130.000 kg (26 letters x 1000 archiefdozen x +/- 5 kg per doos), zijnde 2860 strekkende meter (26000 archiefdozen x 11 cm, de breedte van een doos).

LE MONITEUR BELGE,
JOURNAL OFFICIEL.

59e ANNÉE. JEUÏ, 16 MAI 1850. N° 156.

PARTIE OFFICIELLE.

MINISTÈRE DES FINANCES.
L'ÉTAT qui institue une Banque Nationale.
LÉOPOLD, Roi des Belges,
À tous présents et à venir, SAUÏT.

Les chambres ont adopté et Nous sanctionnons ce qui suit :

Art. 1er. Il est institué une banque sous la dénomination de Banque Nationale. Son siège est à Bruxelles.

Art. 2. Elle établit des comptoirs dans les chefs-lieux de province et, en outre, dans les localités où le besoin en sera senti.

Un conseil d'administration sera institué à chaque comptoir dans les villes où le gouvernement le jugera nécessaire, après avoir entendu l'administration de la banque.

Art. 3. La durée de la banque est fixée à 25 ans.

Le titre peut être prorogé par la loi, sur la demande de la majorité de l'assemblée des actionnaires.

Art. 4. Le capital social est de vingt-cinq millions, divisé en vingt-cinq mille actions, en non ou au porteur, de mille francs chacune.

Art. 5. La banque commencera ses opérations lorsque trois quarts de chaque action seront versés.

L'administration de la banque fera compléter le capital de 25,000,000, s'il est constaté par suite de pertes constatées.

Elle pourra faire des appels de fonds si l'extension des affaires l'exige.

Le mode et les conditions de versement seront réglés par les statuts.

Il sera tenu compte au profit de la banque d'un intérêt de trois pour cent sur les sommes non versées.

Art. 6. Il y aura un fonds de réserve destiné :

1° à réparer les pertes sur le capital social ;

2° à suppléer aux bénéfices annuels, jusqu'à concurrence d'un dividende de 3 pour cent de la mise.

Le tiers au moins des bénéfices annuels existant six mois après la clôture de l'exercice sera affecté à la réserve.

Art. 7. Le sixième de ce même excédant est attribué à l'État.

Art. 8. Les opérations de la banque consisteront :

1° à recevoir et à verser des lettres de change et autres effets ayant pour objet des opérations de commerce, et des lettres de virement dans les limites à déterminer par les statuts ;

2° à faire le commerce des matières d'or et d'argent ;

3° à faire des avances de fonds sur des lingots ou des monnaies d'or et d'argent ;

4° à se charger du rattachement d'effets qui lui seront remis par des particuliers ou des établissements ;

5° à recevoir des sommes en compte courant et, en dépôt, des titres, des métaux précieux, et des monnaies d'or et d'argent ;

6° Enfin, à faire des avances en compte courant ou à court terme sur dépôt d'effets publics nationaux ou d'autres valeurs garanties par l'État, dans les limites et aux conditions à fixer périodiquement par l'administration de la banque conjointement avec le conseil de censure, sous l'approbation du Ministre des finances.

Art. 9. Il est formellement interdit à la banque de se livrer à d'autres opérations que celles qui sont déterminées par l'article 8.

Elle ne peut emprunter ; elle ne peut faire des prêts, soit sur hypothèque, soit sur dépôt d'actions industrielles.

Elle ne peut prêter sur ses propres actions, ni les racheter.

Elle ne peut prendre aucune part, soit directe, soit indirecte, dans des entreprises industrielles, ou se livrer à aucun genre de commerce autre que celui dans il est fait mention au § 2 de l'article précédent.

Elle ne peut acquérir d'autres propriétés immobilières que celles qui sont strictement nécessaires au service de l'établissement.

Art. 10. La banque fera le service de caissier de l'État aux conditions déterminées par la loi.

Art. 11. S'il est institué une caisse d'épargne, le gouvernement se réserve le droit d'en faire opérer le service par la banque. Ce service sera distinct et indépendant des affaires de la banque. Son organisation sera l'objet d'une loi.

Art. 12. La banque émet des billets au porteur. Le montant des billets en circulation sera représenté par des valeurs facilement réalisables.

Les proportions entre l'encaisse et les billets en circulation seront fixées par les statuts.

Art. 13. Le gouvernement, de commun accord avec la banque, déterminera la forme des coupures, le mode de leur émission et leur quantité pour chaque catégorie.

Art. 14. Les billets seront payables à vue aux bureaux de la banque à Bruxelles. Le gouvernement est autorisé à les admettre au paiement dans les caisses de l'État.

Art. 15. Pour faciliter les versements de fonds, la banque peut créer des mandats à quelques jours de vue.

Art. 16. La banque peut être autorisée par le gouvernement à acquiescer des fonds publics, sans qu'elle puisse en posséder pour une somme dépassant le montant versé du capital social.

Aucune acquisition ne pourra être faite qu'en vertu de l'autorisation donnée par le Ministre des finances, sur la demande de l'administration, approuvée par le conseil de censure.

La réserve énoncée à l'article 6 sera employée en fonds publics.

Art. 17. L'administration de la banque sera dirigée par un gouverneur et six directeurs.

Art. 18. Il y aura, en outre, un conseil de censure. Il y aura également un conseil d'administration.

op het hoofdstuk 08.00.00.00 – Notulen van de bestuursvergaderingen
daarna op de hoofdruubriek 08.02.00.00 – Regentenraad
en tenslotte op de rubriek 08.02.04.00 – Gearchiveerde notulen vanaf 1937

Hierna verschijnen alle notulen van de Regentenraad vanaf 1937 met hun datum en hun individueel adres en ziet de medewerk(st)er dat de notulen van 08/09/1971 als adres Q684/17 hebben. Deze notulen vormen dus het 17e dossier in archiefdoos Q684, zeer gemakkelijk op te zoeken in de archiefkluis en binnen het kwartier ligt dit dossier op het bureau van de directeur.

Tijdelijk te bewaren archieven

De tijdelijk te bewaren archieven (= archieven met een beperkte bewaartermijn)⁴ worden op een andere manier beheerd. In tabel 4 worden zij in de desbetreffende rubrieken ingevoerd met vermelding van het aantal dozen en het gewicht evenals het jaartal van hun vernietiging.

Tijdelijk te bewaren archiefdozen krijgen bijgevolg geen individueel adres. Dit archief wordt in een aparte archiefkluis bewaard per archiefvormer (= NBB-entiteit) zodat elke archiefvormer binnen de kluis van het tijdelijk archief over een bepaalde ruimte of over een aantal meters archiefrekken beschikt. Binnen deze ruimte worden de tijdelijke archieven gerangschikt volgens de bewaartermijn, daarna per jaar (bv. bewaartermijn 10 jaar: alle dossiers gaande over één bepaald jaar staan bij elkaar), daarna volgens de numerieke rangschikking van het orderingsplan.

Het voordeel van deze werkwijze is dat alle dossiers die op een bepaald ogenblik zijn vervallen heel gemakkelijk uit het archief kunnen worden verwijderd.

In januari vinden jaarlijks de vernietigingen binnen het tijdelijk te bewaren archief plaats. In MS Access wordt voor elke archiefvormer d.m.v. een 'query' een vernietigingsbon opgemaakt waarbij het jaartal van vernietiging als basiscijfer wordt gebruikt (= telkens het huidige jaar).

Deze vernietigingsbons worden vervolgens naar de respectievelijke departements- en dienstchefs gestuurd die de gegevens laten nakijken door hun archiefverantwoordelijke. Het is pas nadat de vernietigingsbon, door de chef van de entiteit voor akkoord ondertekend, naar het Centraal archief is teruggekeerd dat tot de eigenlijke vernietiging wordt overgegaan.

De vervallen dozen worden uit de rekken gehaald en op palletten gestapeld waarna deze door een gespecialiseerde externe firma worden afgehaald en ver-snipperd volgens de regels van de kunst. De lege ruimten die hierdoor in de

⁴ De meest courante bewaartermijnen zijn 3 jaar, 5 jaar, 10 jaar, 20 jaar en 30 jaar. Er wordt hierbij rekening gehouden met de door de wet opgelegde bewaartermijnen voor bepaalde verplicht bij te houden documenten.

archiefrekken ontstaan, worden door het verschuiven van de resterende archiefdozen opgevuld waardoor plaats vrijkomt voor nieuwe leveringen.

E-gate

Voor de leveringen van archieven heeft het Centraal archief, in samenwerking met enkele IT-collega's, op de NBB-intranetsite een e-gate ter beschikking gesteld van de entiteiten. Via deze e-gate kunnen zij binnen hun eigen orderingsplan de rubrieken aanduiden voor dewelke zij archieven aan het Centraal archief wensen te leveren. Een elektronische leveringsbon is het uiteindelijke resultaat hiervan. De medewerkers van het Centraal archief drukken deze bon af en gaan dan de archiefdozen bij de archiefvormer afhalen na eerst de juistheid van de leveringsbon gecontroleerd te hebben.

Hierna worden de nieuwe dozen in de database ingevoerd en onmiddellijk in de rekken geklasseerd als het om tijdelijk archief gaat, of ingevoerd via de adresseringsmethode als het om permanent te bewaren archief gaat.

Inhoud

De historische archieven van de NBB bevatten, in grote lijnen, waardevolle dossiers over de volgende thema's:

BOEKHOUDING (BALANS, JOURNAAL, WEEKSTAAT)
DISCONTO
OPRICHTING EN SLUITING VAN LOKALE VESTIGINGEN
GEBOUWEN, INCLUSIEF ORIGINELE PLANNEN
PERSONEELSBELEID
STATISTISCHE DOCUMENTEN
BETREKKINGEN VAN DE NBB MET INTERNATIONALE INSTELLINGEN
DE ROL VAN DE NBB BIJ DE TOTSTANDKOMING EN DE VERDERE EVOLUTIE VAN DE EUROPESE EN MONETAIRE UNIE
NOTULEN VAN DE BESTUURSVERGADERINGEN
DOSSIERS VAN VROEGERE EN HUIDIGE DIRECTIELEDEN
BETREKKINGEN VAN DE NBB MET DE BELGISCHE STAAT
ORGANIEKE WET EN STATUTEN
CONTRACTEN
1E EN 2E WERELDOORLOG
LATIJNSE UNIE
STUDIENOTA'S
PUBLICATIES VAN VOORAANSTAANDE NBB-ECONOMEN
UITGIFTE VAN BANKBIJETTEN
DEVALUATIES
NBB-PUBLICATIES

De tijdelijk te bewaren archieven bevatten in hoofdzaak werkdocumenten zoals

FACTUREN
BESTELBONS
KASBORDERELLEN
UITGAVENSTATEN
SOCIALE DOCUMENTEN I.V.M. DE WERKNEMERS
DOCUMENTEN I.V.M. INTERNATIONALE FINANCIËLE VERRICHTINGEN
KOPIES VAN BRIEFWISSELING
WERKNOTA'S

Consultaties

Intern

Voor wat interne consultaties betreft, duidt elke NBB-entiteit één of meer verantwoordelijken aan die bevoegd zijn om de dossiers van de eigen dienst aan het Centraal archief op te vragen. Toegang tot de archiefkluizen blijft echter exclusief voorbehouden aan het personeel van het Centraal archief. Het is gebruikelijk dat een medewerker van het Centraal archief zelf het opgevraagde dossier aan de verantwoordelijke van de aanvragende dienst bezorgt.

Elk dossier dat intern wordt ontleend, wordt ingebracht in een database waarbij de datum van ontleening, de naam van de ontlenner, het klassementsnummer en/of het adres van het dossier wordt vermeld. Indien een dossier na drie maanden niet is teruggebracht, zal een aanvraag tot teruggave naar de betreffende dienstchef worden gezonden.

Extern

Externe onderzoekers interesseren zich in de meeste gevallen enkel voor het permanent te bewaren archief en worden verzocht via e-mail of brief hun aanvraag duidelijk uit te leggen en te verantwoorden. Meestal gaat het om binnenlandse of buitenlandse academici die voor het schrijven van een masterthesis of doctoraat een bepaald aspect uit de Belgische monetaire geschiedenis onder de loep willen nemen. De archiefmedewerkers zoeken eerst de potentieel interessante dossiers op waarop de onderzoeker wordt uitgenodigd om deze in een leesruimte van de NBB te komen inkijken, met mogelijkheid tot het nemen van fotokopies of digitale foto's.

De NBB laat voor externen enkel onderzoek toe van dossiers vanaf de oprichting van de NBB tot het begin van de jaren 1970, recentere archieven zijn nog niet toegankelijk. De reden hiervan wordt hieronder kort toegelicht.

De NBB heeft periodiek haar geschiedenis laten ontleden en beschrijven door zowel interne als externe specialisten in de monetaire geschiedenis. Dit heeft tot nu toe geresulteerd in de publicatie van de volgende naslagwerken: Kauch P. *De nationale Bank van België 1850-1918*. Brussel, NBB, 1950. Van der Wee H., Tavernier K.. *De Nationale Bank van België en het monetaire gebeuren tussen de twee Wereldoorlogen*. Brussel, NBB, 1975. Pluym W. et al. *De Nationale Bank van België 1939-1971*. Brussel, NBB, 2005.⁵

Aangezien de meest actuele geschiedenis van de NBB nog niet grondig onderzocht en beschreven werd, is dit archief voorlopig nog niet toegankelijk. Hierop worden soms uitzonderingen toegestaan op voorwaarde dat het directiecomité hier uitdrukkelijk mee instemt.

Digitale archivering en digitalisering

Onder digitale archivering verstaat men het elektronisch archiveren van digitale documenten, zoals e-mails, Excel-sheets, databases, websites, pdf-documenten. De NBB is hiermee rond 2006 van start gegaan, o.a. in de hoop hiermee het papierverbruik te beperken maar in het bijzonder om een geschikte manier te vinden om een digitaal archief in het leven te roepen dat qua betrouwbaarheid en toegankelijkheid evenwaardig zou zijn aan het papieren archief. Dit laatste had zijn deugden al bewezen want er bestond een waterdicht elektronisch systeem om dit archief te beheren en bovendien waren documenten van meer dan 150 jaar oud, op enkele uitzonderingen na, nog altijd perfect leesbaar. Over hoe het na verloop van vele jaren zou vergaan met digitale documenten tastte men tot dan toe nog volledig in het duister.

Als software voor het digitale archief werd gekozen voor MS SharePoint, een software die het voor elke entiteit mogelijk maakte een eigen workspace te creëren binnen dewelke het eigen digitaal archief gestructureerd werd ondergebracht. Het was immers de bedoeling om ook voor dit digitale archief dezelfde ordeningsplannen te gebruiken als voor het papieren archief. Het formaat voor de te archiveren documenten werd in de meeste gevallen pdf.

Er is heel wat geëxperimenteerd, er moest ook worden afgewacht wat er zou gebeuren bij elke update van de software, maar uiteindelijk doen heel wat entiteiten dit op een voortreffelijke manier terwijl andere er voorlopig hun eigen regels op na houden, zoals dit vele jaren geleden ook voor het papieren archief

⁵ Deze naslagwerken zijn niet verkrijgbaar in de handel maar kunnen wel besteld worden bij de NBB, zolang de voorraad strekt.

het geval was. Momenteel zijn enkele specialisten van de dienst Secretariaat, waartoe ook het Centraal archief behoort, bezig met een grondige analyse van het SharePoint-archief, met de bedoeling een soort van charter op te stellen dat de neuzen van alle entiteiten in dezelfde richting zou moeten zetten.

Digitaliseren

Digitaliseren is het transformeren van een analogo document naar een digitaal. Bv. het scannen van oude papieren documenten naar pdf's, het scannen van oude foto's naar jpeg's, het omzetten van een oude super-8 film naar een digitale videofile, enzovoort.

In navolging van andere vooraanstaande archiefinstellingen besloot de NBB in 2009 om enkele digitaliseringsprojecten op te starten. Aan een gespecialiseerde externe firma werd de opdracht gegeven voor het scannen van de belangrijkste publicatie van de NBB: het Jaarverslag. In het voorjaar van 2010 konden alle exemplaren van dit verslag, van 1850 tot nu, op de website worden gepubliceerd. In de jaren die daarop volgden kwamen daarenboven het Economisch tijdschrift en het Statistisch tijdschrift online. Het grootste project was het digitaliseren van de notulen van de bestuursvergaderingen van 1850 tot 1965. Die staan voorlopig al op de intranetsite van de NBB maar zij worden in de nabije toekomst beschikbaar gesteld op de NBB-website.

Het NBB-archief binnen het Europees Stelsel van Centrale Banken

Als nationale centrale bank (NCB) maakt de NBB deel uit van het Europees Stelsel van Centrale Banken (ESCB) waar de Europese Centrale Bank (ECB) in Frankfurt aan het hoofd van staat. De ECB richtte in 2009 het ESCB Information Management Network op, een netwerk dat samengesteld is uit specialisten inzake archieven, bibliotheek en documentbeheer van alle NCB's.

'[...The purpose of this network is to allow and to foster the sharing of knowledge, information, best practices, methods and tools among those who have a professional interest in archives, library or document and records management issues at ESCB level...].⁶

De NBB neemt actief deel aan deze vergaderingen met deskundigen van de andere NCB's. Het is niet de bedoeling om via dit netwerk eenvormigheid in

⁶ Witt Emily, Head of Archives, Library and Records Division ECB. *Invitation to join the ESCB Information Management Network*. Frankfurt, 2009.

gebruikte systemen na te streven. Er wordt eerder, bij wijze van voordrachten met question time, van gedachten gewisseld over archiveringsmethoden, gebruikte software, inrichting van archiefkluizen, digitale archivering, digitalisering, enzovoort, met de bedoeling van elkaar te leren en zoveel mogelijk professionele kennis over te brengen.

Slotbeschouwingen

Het archiefwezen is een wetenschap die volop in beweging is. De tijd van de grijze stofjassen en de stofferige, in bruin papier verpakte, dossiers is voorbij. Archiefkluizen zijn nu kraaknette magazijnen met mobiele rekken waarin uniforme archiefdozen netjes worden opgeborgen volgens een vernuftig systeem dat met de computer wordt beheerd. Universiteiten bieden al geruime tijd Master-opleidingen archivistiek aan en bedrijven, gespecialiseerd in het archiefwezen en document management in het algemeen, schieten als paddenstoelen uit de grond.

De NBB tracht zoveel mogelijk bij de les te blijven door op een moderne manier aan archiefbeheer te doen, door regelmatig over het muurtje te kijken en zich verder te blijven verdiepen in de uitwerking van haar digitaal archief. Geen saaie, wel een boeiende materie.

ARNOLD DE SCHEPPER
IS ARCHIVARIS BIJ DE NATIONALE BANK VAN BELGIË

KRONIEK

LUCAS CATHERINE DE BUIK VAN BRUSSEL

Frank Vanhaecke

Elke stad heeft haar buik: wijken met bedrijvige straten en marktplaatsen die als een soort orgaan het voedsel van de stad aanleveren, vroeger zo diep mogelijk in het centrum.

De bekendste 'buik' zijn Les Halles in Parijs. In Emile Zola's *Le ventre de Paris* (1873) waarin de Parijse centrale hallen worden afgeschilderd als een florissante wereld waar niets bestaat dat niet met eten heeft te maken. In de 19e eeuw zit voedsel in hetzelfde pakket als schoonheid, rijkdom en voorspoed.

Ook Brussel heeft een zogenaamde buik of tenminste had er een. Alle monumentale reminiscenties ten spijt, de straten en wijken rond de Vismet – grofweg tussen de Vlaamse steenweg, de Zwarte Lievevrouwstraat /Lakensestraat en de huidige Saintelletesquare – is niet meer het bruisende kwartier dat het eeuwen wel was. Er is geen haven meer, er zijn geen kaaien, geen dokken, geen schepen in de stad, geen vloekende bootslui of zwoegende 'sackdraegers, cruywagenaers of craenkinderen', geen tenten met krijsende marktwijven, geen zoemende bedrijvigheid van een met voedsel begaan volkje.

'den negentiende Meerte 1585, op een dessendach doen ghinghen alle de winckels van de ambachten al oepen ... en de visbancke op de vismert woerde oock ghestelt ... soe quamer soe groete menichte victualien van alderley eetwieren van allen canten dat ongeheloevelijck was (De Pottre, 1585).

Alles begon met de aanleg van de vaart Brussel – Willebroek, de 'Voet', ingehuldigd in 1561. De afstand naar Antwerpen en de zee werd nog maar een kwart van de afstand die tevoren via de Zenne moest worden afgelegd. Dit betekende een grote vooruitgang voor Brussel maar een aangekondigde dood voor de Zenne die vanaf toen niet genoeg meer werd uitgebaggerd om scheepvaart toe te laten en enkel nog diende om de watermolens van de kleine industrie in het centrum draaiende te houden. Met de aanleg van dokken en kaaien kwam ook de groothandel op gang, aanvankelijk nog enkel bouwmaterialen (blauwe steen, Brusselse steen, hout) en zeevis, later ook voeding uit het buitenland, allerlei luxeproducten en exotisch voedsel.

De drukte van transport en handel werd daarenboven doorkruist met rei-

zigers die gehaast naar het Veerhuis liepen want daar luidde de klok wanneer de passagiersboten, de 'beurtmans' naar Antwerpen vertrokken. In Willebroek stapte je over op een 'heu', een iets groter zeilschip. Pakjes kon je versturen door ze af te geven in de herberg De Dobbelen Arend. In de 17e en 18e eeuw werd het aantal verbindingen ferm verhoogd met oa beurtmanlijnen naar Zierikzee, Goes en Rotterdam. Het Veerhuys werd in 1830 afgebroken en met de opkomst van de treinverbindingen in België verdween ook het openbaar watervoer uit de Brusselse haven.

Met de uiteindelijke drooglegging van alle dokken en van de overwelving van de Zenne in de 19e eeuw, verdwijnen de kaaien en het water uit de Brusselse binnenstad. De dokken worden pleinen, pleinen worden marktplaatsen. Het Sint Katelijnedok met de oude Zaad-, Zout- en Graankaaien wordt de Nieuwe Graanmarkt, waar nu nog steeds een groentemarkt plaatsvindt. Het Koopliedendok, met de Brandhout- en Baksteenkaai, wordt de Vismet, waar in 1882 de onvolprezen vishal wordt opgetrokken, in 1955 terug afgebroken. Maar dan nog is het niet helemaal gedaan met de buik van Brussel. De Vismet blijft vanaf de sixties gefrequentieerd door op voedsel beluste mensen, zij het nu enkel nog voor de overvloedige visrestaurants die er van de hele vishandel overblijven. Intussen

zijn die verworden tot toeristische trekpleisters.

De geschiedenis van Lucas Catherine over de binnenhaven van Brussel – 400 jaar intensieve handel en (voedings)nijverheid – is breeduit volks, verhalend, suggestief. Een verhaal tot op de tong. De eerste zeevissen die belangrijk werden voor de nieuwe haven van Brussel in de 16e eeuw waren de 'boesting' (lichtgezouten rauwe bakharing), 'lammeke zoet' (gerookte haring) en maatjes (opgelegde jonge haringen). Onder het Spaanse bewind kwam ook de tonijn in Brussel aan en vooral ook de 'karakollen' (Spaans 'caracol', Arabisch 'karakara', 'rond-draaien') die ook vaak werden vervangen door wulken, 'schèregosj' in het Brussels (escargots).

Intussen groeide het weefsel van straatjes en steegjes, woningen, winkels en een veelvoud aan grote en kleine 'neringen' en magazijnen rondom de haven. Ook de staminees konden niet ontbreken. Die hingen af van lokale brouwerijen die werkten met water uit de Zenne en alle een 'voortap' hadden, een bierwinkel of café.

Er werden vele bieren gebrouwen, maar het lambiekbier was het meest eigen bier. Het werd aanvankelijk in kruiken geschonken en later in gesloten flessen waarin het bier zou hergisteten, wat de gaseuze-lambic opleverde oftewel geuze.

Vanaf de 18e en vooral 19e eeuw komt daar ook luxevoeding bij met chocola-

de, bananen, alle soorten wild, champignons, het eerste witloof, een kavi-aarwinkel, koffiebranderijen en voor de 'kiekefretters' evident veel poeliers met oa Mechelse koekoek maar ook duifjes, lijsters, merels en spreeuwen.

En uit de Congo tenslotte ook nog de 'karaboezja', een zwart brokkelsnoepje dat tot in de jaren 1960 in de staminees werd verkocht.

Opvallend is dat de titel van het boek onvrijwillig ook doet denken aan het buikgevoel van Brussel. En het is precies dat intuïtieve diepe gevoel dat de auteur impliciet ook weet te verweven in zijn geschiedenis van dit Brusselse stadsdeel.

Lucas Cathérine schrijft geschiedenis van onderuit, vanuit de buik. Uit verhalen, overleveringen en liedjes, van zijn ouders en grootouders, van dronken cafégangsters, van oude marktkramers, uit de vergane geuren in de 'voeuil stroatjes', uit vergeelde foto's en tekeningen, uit Brusselse dagboeken, uit de vaal geworden fiere gevelopschriften langs de nu zinloze kaaien, uit het geluid dat je je bij een pre-moderne haven kan indenken.

Dit alles mondt uit in geschiedschrijving 'met een breed spectrum', zoals: 'Het maatjesseizoen begint in Brussel begin juni, op het moment dat de lindebomen op de Vismet 'minnes' maken en rieken, ver in de wind.'

Het helpt dat hij vaak Brusselse woorden gebruikt, het idioom zet het gevoel

van het Brussels volk over, hun houding tegenover de stad, de seizoenen, het eten, armoede en keihard werken, onrecht, vertier en seks.

Lucas Cathérine (1947), de 'historicus van Vergeten Zaken', is niet aan zijn proefstuk toe. Hij heeft een lange lijst eigen publicaties, theaterstukken en films waarin hij de zijlijn van de geschiedenis onderzoekt en voortdurend op de mondelinge geschiedschrijving terugvalt. Zijn titels gaan over het Midden-Oosten, de islam en onze omgang met de Arabische cultuur (oa *Rijstpap, Tulpen & Jihad*), over Congo en de kolonisering, over het atheïsme. Pas enkele jaren geleden publiceerde hij ook over zijn geboortestad met *Brussel. Van renaissance tot republiek* (2014) over de wat vergeten Brusselse geuzenopstand in de 16e eeuw. En nu dus ook *De Buik van Brussel*, een geschiedenis met een zeer persoonlijke insteek, een erbetoon aan zijn voorvaders en in het bijzonder 'ter nagedachtenis aan Lise Dubois, mijn overgrootmoeder die vóór de Grote Oorlog melk en eieren verkocht op de markt van Sint-Katelijne'. Het werd een geschiedenis die vasthoudt.

LUCAS CATHERINE
DE BUIK VAN BRUSSEL
EPO | 2019
138 p. | ISBN 9789057188367
LUCAS CATHERINE IS
HISTORICUS
VAN DE VERGETEN DINGEN

COLOFON

Zesmaandelijks tijdschrift van het Archief en Museum voor het Vlaams leven te Brussel vzw

VERANTWOORDELIJKE UITGEVER

Erwin Eysackers, Arduinkaai 28, 1000 Brussel

EINDREDACTIE

Kathleen De Blauwe

REDACTIE

Kathleen De Blauwe, Veerle Soens, Mike Carremans, Guy De Grootte, Frank Vanhaecke, Florian Daemen

MEDEWERKERS AAN DIT NUMMER

Dries Vanysacker, Kathleen De Blauwe, Veerle Soens, Mike Carremans, Arnold De Schepper, Frank Vanhaecke

REDACTIEADRES

Arduinkaai 28 1000 Brussel | arduin@amvb.be

VORMGEVING

L-INK

DRUK

Cassochrome

ISSN

1784-3111

ABONNEMENT

op *Arduin* en *@rduin*: € 20,00

KBC: 433-1062071-43 | BIC: KREDBEBB | IBAN: BE66 4331 0620 7143

Het AMVB tracht de wettelijke voorschriften inzake auteursrecht toe te passen. Instellingen en personen kunnen contact opnemen met de redactie indien zij menen rechten te kunnen laten gelden.

AMVB

Arduinkaai 28, 1000 Brussel | tel: 02 209 06 01 | fax: 02 502 83 21 | www.amvb.be

Algemeen: info@amvb.be

Directie: veerle.soens@amvb.be

Archief: florian.daemen@amvb.be, noortje.lambrichts@amvb.be

Publiekswerking: kathleen.deblauwe@amvb.be, mike.carremans@amvb.be

Arduin: arduin@amvb.be (redactionele vragen en opmerkingen)

De leeszaal van het AMVB is gedurende de weekdays toegankelijk van 9.00 tot 16.00 uur en op afspraak, gesloten tijdens het weekend en op feestdagen.